

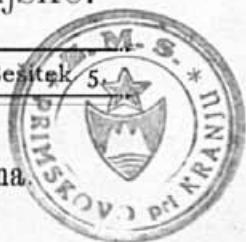
IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IV.

1894.

Šestletnik 5.

Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina.

Priobčuje S. Rutar.

(Konec.)

Iz teh primerjanj svetolucijskih starin z enakimi po sosednjih deželah spozna lahko vsakdo, da sta bili središči kovinske obrtnosti v prazgodovinskem času Bolonja in Este. Vendar se pa nahajajo razlike med našimi starinami (ne samo lončenimi, ki so domačega izdelka) in onimi iz tu omenjenih mest. Mesto naših bronastih žar se nahajajo v Bolonji velikanski lonci, in tudi Este ne pozna tako velikih, situlam podobnih bronastih žar, kakoršne so svetolucijske. Pa tudi nakraski imajo tako različno obliko, da ne moremo misliti na kako uvažanje iz Severne Italije. Ne le da imajo čolničaste, certoške in živalske fibule svoje lokalne posebnosti, nego poudarjati je treba, da manjkajo kotančaste fibule popolnoma v Estu in Bolonji. Tudi druge fibule kažejo mnogo karakterističnih razlik. Tako imajo n. pr. svetolucijske prosto-ločne fibule krajšo zatiko in bolj zakrivljen lok, nego gorenje-italske. Kačaste fibule so tam in tu mnogoštevilne, ali vendar imajo bolonjske debelejšje zavoje na loku. Fibule s stranskimi rozetami in ploskastimi bucki manjkajo v Gorenji Italiji popolnoma.

Tudi odstotek zmesi iz bron in kositarja (prvega je 73 — 91%) dokazuje, da naši talilci niso bili posebno izurjeni, ker se niso držali vedno istega odstotka, kakor v velikih središčih kovinske obrtnosti. Nasproti pa misli dr. M., da je večina steklenih predmetov od drugod prinesena (iz Fenicije,

ali kake feničanske naselbine), ker se podobne reči nahajajo ne le po vsi Evropi, nego tudi po Aziji in Afriki. Zlasti bradata glava spominja na asirske in babilonske uzorce, po katerih so tudi Feničani posnemali svoje nakrase. V etrurij-skih in umbrijskih grobih ne nahajamo takih tipov. Bradni kodri so sestavljeni iz zelo drobnih jagodic, kakoršnih se nahaja premnogo raztresenih po svetolucijskem grobišču, in torej so bile tudi te jagodice od drugod prinesene.

Steklena torila imajo isto pasto in isto razvrstitev barv, kakor feničanska z otoka Cipra. Gledé steklenih fibul se pa ne da kaj takega trditi, ker podobne fibule še niso znane iz krajev, po katerih so Feničani stanovali, ampak se nahajajo le po Italiji in deželah okoli Alp. One posnemajo obliko bronastih fibul in zato so bile bržkone tudi izdelane po omenjenih krajih. Srednjeitalske steklene fibule so iz mnogo-barvne paste s podolžnimi rebri, a naše alpske so iz prozornega, večinoma višnjevega stekla, in sicer, ali gladke, ali pa polne malih bradavic.

Če primerjamo tolminske lončene posodo s kranjskimi, najdemo sicer pri obojih isto pasto, ali njih oblika in tehnika je kaj različna. Z malimi izjemami so kranjske lončenine precej surove, prvotne, in isto velja tudi za dober del isterskih. Tako n. pr. so torilca z visokim ročajem, katerih je množina v kranjskem muzeju v Ljubljani, zelo debela in nimajo one elegantne oblike, katero občudujemo pri tolminskih. Tudi nakraski so pri kranjskih torilih zelo redki: samo dve imata bronaste žebličke, nobeno pa ne svinčenih ali kositarskih prevlečkov. Samo na majhnem številu čaš se nahajajo izmenice rudeče-črni pasovi, in velike žare imajo le izjemoma take trakove. Tudi se ne nahajajo po Kranjskem situlam podobni lonci (izvzemši one na občinskem pašniku pri Slivnici) in rudeči piskri z ušescem. Bolj podobni pa so si bronasti predmeti, zlasti fibule (izvzemši dvojno-kotančaste).

Tolminska grobišča so različna tudi od isterskih. V poslednjih manjkajo popolnoma velike žare in mesto njih se nahajajo manjše posode (kakor tudi v Estu in Bolonji), katere

služijo na Tolminskem le stranskim namenom. Zato pa se nahajajo v isterskih žarah kosti vedno skrbno odbrane («ossi-legium»), a na Tolminskem prav izjemoma. Čeravno imajo isterska grobišča važne posode, vendar te niso tako lepo razvite, kakor tolminske. V Istri se nahaja največ trebušastih, debelih loncev, a prav redke so stožčaste čaše, skleda in situlam podobni lonci. Manjkajo tudi tolminski piskri z ušescem, kupe z visokim podnožjem in torila z visokim ročajem. Tudi nakraski (vtiski s prstom, geometrične risarije, vzbočene podobe, jeleni, goske i. t. d.) so na isterskih posodah starejši in podobni onim iz arhaične nekropole bolonjske. Zelo redki pa so kovinski nakraski in tudi situle so gladke (jedna sama ima vzvišeno vrvico).

V Istri so fibule zelo redke; prostoločne, polumescčne ter dvojno-kotančaste so popolnoma neznane, a prevladujejo certoške (vse s špiralo) in kačaste fibule. Igle s kroglicami se nahajajo po Tolminskem, kakor po Istri. V poslednji deželi so zelo navadni špiralni prstani in zapestnice, dalje širokotračne zapestnice z repinasto zaponom, ki manjkajo popolnoma na Tolminskem. Isterski uhani so vedno gladki, mnogoštevilni pasovi imajo vdolbene nakraske (zlasti meandre), a gladkih in zavutih ovratnic nič ni.

Iz vsega tega vidimo, da je na Tolminskem pač dober del podobnih tipov, ki se nahajajo po vseh bližnjih, istočasnih grobiščih, ali vendar so te oblike spremenjene po posebnem ukusu dotičnega kraja. Iz tega sledi, da se ne more misliti na nikako uvažanje teh predmetov, ker, če bi se bilo to godilo, morali bi trditi, da so na enem mestu izdelovali različne oblike jednega ter istega predmeta, a tedaj bi bilo neverjetno, da bi se ne bil ohranil nobeden primerek na mestu izdelavanja. Velika večina onih predmetov torej, ki določujejo kulturno stanje jednega kraja, izdelana je bila v istem kraju, ali pa vsaj prav blizu njega. «O tem sem se uveril — piše dr. M. — posebno tedaj, ko sem obiskaval severne muzeje, v katerih se nahaja brezštevilna množina predmetov, ki niso znani južnim krajem, dalje nekaj malo

takih, ki se bistveno razločujejo od prvih in so torej gotovo tuji izdelki. Kako bi se drugače nahajali talilni kalupi daleč od onega kraja, kjer so se našli iz njih izvirajoči predmeti? Pri sv. Luciji nismo našli do sedaj nobenega kalupa, ali razkopavalo se je doslej skoro izključno le grobišče in v teh vendar ljudje niso zagrebali rokodelskega orodja (z malimi izjemami). Pri malem poskusu na svetolucijskem gradišču smo našli pa več kosov bakra. Ti kosovi so kazali znake talenja in so bili namenjeni, da se prekujejo v bronaste predmete. Za razvitek keramike je svetolucijska okolica kaj ugodna, ker se nahaja dobra ilovica na Selih, Kozarskem, v Tolminu i. t. d.»

Če vse rečeno pregledamo, spoznamo lahko, da spadajo tolminska grobišča v prvo dobo železa, t. j. v ono dobo človeške izobraženosti, ki je cvela v prvem tisočletju pred Kristom skoro po vsi Evropi. Seveda je velik razloček v kulturnem razvitku med Srednjo Italijo in našimi kraji. V najstarejši dobi so si bili predmeti tudi oddaljenih krajev bolj podobni, kot pozneje, ko so Etruščani že prišli v dotiko s Feničani in pozneje z Grki, ki so bolj spodbudili in povzdignili prvotno kulturo. Nasproti pa so prebivalci ob najnotranjšem zalivu Jadranskega morja, h katerim je le redko kak ptujec prišel, delj časa ohranili svojo prvotno izobraženost, ker so bili oddaljeni o tujega vpliva. Na te prebivalce so začeli še le pozneje vplivati bolj izobraženi narodi, in sicer ne samo od juga, nego tudi od severa, in zlasti pa z Balkanskega polotoka. Toda starinski predmeti od tam doli še niso zadosti preiskani, da bi mogli z gotovostjo določiti ta vpliv.

Povdarjali smo, kako podobne so tolminske starine bolonjskim in atestinskim. V Bolonji je trajala prva železna doba (tako imenovana «villanovska») do l. 500 pred Kristom, ko so Etruščani to mesto posedli in mu kar najedenkrat prinesli svojo, že bolj napredno kulturo (pisane atiške vaze). V Estu stara kultura ni bila tako nenadno pretrgana, nego prehajala je počasi iz jedne dobe v drugo (učenjaki razločujejo štiri take dobe atestinskih starin). Ta kultura je začela najbolj cvesti okoli polovice V. stoletja pred Kristom, ko se

je keramika najbolj razvijala (rudeče-črni pasovi, najmnogovrstnejše fibule, elegantni sklepanci, situle s podobami i. t. d.). Tedaj so začeli tudi že uvažati pisane grške posode.

Pri Sv. Luciji, kakor že rečeno, ni mogoče zaslediti različnih tipov v starejšem in novejšem delu grobišča, čeravno je moralo gotovo mnogo mnogo časa preteči, predno so tolikošen prostor napolnili z mrliči. Po primerjajoči poti pridemo do sklepa, da je svetolucijsko grobišče iz istega časa, kakor II. in III. doba atestinskih (odnosno istočasnih bolonjskih) grobišč. Ker je Sv. Lucija zelo daleč od morja, zato je prišlo do nje le malo grških (apulskih) posod, dočim se jih po Istri nahaja vse polno. Čudno pa je, da niso našli pri Sv. Luciji še nikakoršnega napisa, niti pečatov in tvorniških vtiskov na bakrenih posodah, kakoršnih je vendar dosti na kovinskih ploščah v Bolonji in Estu. Ker so se pa ohranile pri Sv. Luciji tudi še arhajične fibule, zato lahko sklepamo, da sega tamošno grobišče v najstarejšo kovinsko dobo.

Kdaj so prenehali pokopavati v svetolucijski nekropoli, to lahko spoznamo iz tega, da se v njej ne nahaja skoraj nič latênskih predmetov, ki so večinoma zunaj grobišča raztreseni, tako da ne morejo spadati v isto dobo, kot nekropola. Pridrli so bili, kakor je znano, Galci že v V. stoletju v Gorenjo Italijo in se po nji tako hitro razširili, da so bili Veneti že v III. stoletju vsprejeli galske šege in obleke. Od konca IV. stoletja pred Kristom razširila se je počasi galska kultura (ki pa je bila nižja od venetske) tudi po naših krajih in je prevladovala do začetka rimskega gospodstva, kakor se spozna iz galskih starin v atestinskih grobiščih. Zato se ne smemo čuditi, če nahajamo pri Sv. Luciji in po Kranjskem bolj arhajične fibule skupno z novejšimi.

Iz vsega tega sledi, da so začeli pokopavati pri Sv. Luciji najpozneje okoli l. 600 pred Kristom in so pokopavali celo do (okroglo) l. 300 pred Kristom. Imena tedanjih prebivalcev nam sicer noben vir ne imenuje, ali iz priložkov, katere so svojim mrtvim dajali v grobe, sklepamo brez dvojbe, da so bili ilirskega pokolenja in sicer venetskega rodu. Iliri so bili na-

seljeni po srednjem in severnem delu Balkanskega polotoka, po Istri, vzhodno-alpskih deželah in po Benečiji tjedoli do Pada in Gardskega jezera. Tudi po Apuliji in Kalabriji so bivali ilirski razrodi (Japigi, Mesapi, Dauni i. t. d.), ki so bili prišli čez morje z Balkanskega na Apeninski polotok, in celo po Umbriji in Picenu so bile posamezne ilirske naselbine. Proti severu so se razprostirali Iliri celo do Ina,* in ime Veneti nahajamo n. pr. v gori «Grossvenediger» in «M. Venet» med Imstom in Landeckom. Veneti so se naselili brez dvoma z Balkanskega polotoka okoli Tržaškega zaliva v gorenjeitalsko nižino. Pred Veneti pa je stanovalo po naših krajih bržkone še jedno prvotno ljudstvo (to je mnenje g. dr. M., drugi starinoslovci pa so postali glede «preseljevanja» že neizrečeno skeptični).

Novе preiskave na Balkanskem polotoku so dokazale očitvidno, da so bili tamošnji gorati in gozdnati kraji gosto naseljeni že v kamneni dobi, ob istem času, kakor italijanske teramare, in da so ljudje tam ravno tako po gradiščih stanovali, kakor na Kranjskem in Primorskem. Če so torej Veneti poznejši prisiljenci (po mnenji dr. M.), morali so se gotovo hudo bojevati s prvotnimi prebivalci in niso mogli po najkrajši poti prodirati v Gorenjo Italijo. Potovanje Venetov je bilo prav za prav brez načrta in cilja: pomikali so se počasi naprej za solncem, kakor jih je k temu sililo pomanjkanje živeža ali pa napadi sovražnikov. Mogoče je, da so ravno v Bosni delj časa bivali, in zato se nahajajo tam slične starine, kakor pri nas in po vseh alpskih deželah tje-gori do Bavarske. Vendar pa se razločujejo naše starine nekolike od bosenskih in zato jih imenuje dr. M. «veneto-alpske».

«Naši kraji — tako sklepa dr. M. svojo temeljito razpravo — torej niso bili divji predeli, kjer so stanovali barbari in po katerih so se potikale tolpe narodov brez zakona in civilnega reda. Že mnogo poprej, nego so Rimljani podjarmili Apeninski polotok, cvetela je po gorenjesoških dolinah

* Pauli, Altitalische Forschungen, Leipzig 1886 bis 91, str. 420.

in bližnjih planotah lepa, mnogoletna in napredna kultura. Naša grobišča so podobna prstanu, ki spaja zahod z vzhodom in ki priča, da so že v onih starodavnih časih bivali po Balkanskem in Apeninskem polotoku sorodni, med seboj občujoči narodi, ki so imeli podobno, čeravno po krajevnih razmerah modifikovano kulturo.»

Kakor že rečeno, povdarja dr. M. izrečno, da so bili z malimi izjemami vsi starinski predmeti svetolucijski — isto velja tudi za Kranjsko — izdelani doma in od domačih obrtnikov, kar je dvorni svetovalec Hochstetter že l. 1883. povdarjal gledé vaških in šmarjetskih starin. S to trditvijo se strinjajo tudi vsi najnovejši preiskovalci prazgodovinskih dob, in istega mnenja so vsi razsodni možje, ki se resno pečajo z arheologijo. S tem pa je popolnoma dno spodbito trditvi: «In jener scheinbar so morgenfrühen (!) Zeit etablierten (!!) sich etruskische Schmelzer und Schmiede im Lande (sc. Krain), um die Producte ihrer Fabriken hier an Mann und Weib (!!!) zu bringen.» (Argo, 1892, str. 10 in 11.)

Etruščansko prašanje je torej za nas Slovence rešeno. Že l. 1886. je spoznal A. B. Mayer, ki je kopal na Gorini (Gurina pri Muti), da slavnoznani vurmjlanski napis (Würlach, na severni strani Polinika) ni sestavljen v etruskem jeziku, nego bržkone v ilirskem. In v soglasju s tem piše T. Mommsen v V. zvezku «Rimske zgodovine» str. 180 in 182, «da so bili prvotni stanovniki Norika ilirskega rodu, a pozneje mnogo s Kelti pomešani, ter da so stanovali Iliri po vseh zemljah na severni in vzhodni strani Jadranskega morja in še celo po Ogerski na desni strani Dunave. Kakor znano, smatra Mommsen tudi končnico ik v rimskih nadpisih naših krajev, da je ilirskega korena.

Zajedno z etruščanskim prašanjem pada pa tudi keltsko, ki je zadnja desetletja tako zelo strašilo po vseh spisih Slovanom sovražnih zgodovinarjev. Zlasti štajerski pisatelji (Knabel, Mitt. des hist. Vereines f. Steiermark, XIV; Muchar, Keltisches Noricum; Pichler, Virunum; in Krones, Oesterreichische Geschichte) so bili vsi navdušeni za keltsko prvo-

bitnost po slovenskih deželah in so skušali s tem zaježiti «slovanski naval». Francoski in angleški, torej v tem pranju najkompetentnejši raziskovalci (n. pr. P. L. Lemiére, Aleks. Bertrand, Evans), so dokazali, da treba Kelte dobro razločevati od Galcev. Prvi so bili miren, nebojevit narod, stalno naseljeni po Britaniji, Franciji in Severni Italiji, drugi pa nomadsk narod južne Nemčije (in Češke). Od tod so se preselili Galci čez Reno na Francosko, ustanovili tam vojaško-aristokratično državo in dali celi deželi ime Galija. To so ravno tisti Galci, ki so se razširili okoli l. 400 v Gorenjo Italijo, napali Rim, preplavili tudi naše dežele ter prodrli celo v Grecijo in Frigijo.

S tem smo označili sedanje stanje znanstvenih raziskav o Keltih. Nasprotniki Slovencev seveda ne bodo zadovoljni in se ne bodo dali prepričati, dokler se ne vresniči zahtevanje Fliegerja (Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft VII., 284): «Man sollte die Schriften der Kelto-manen auf den Index setzten, damit nicht sonst ehrliche Forscher auf Irrwege geleitet werden.»

Regesti k domači zgodovini.

Spisal dr. Fr. Kos.

(Dalje.)

Št. 35.

847, dne 12. oktobra,¹ Rečno.

Kralj Ludovik dá Pribini² vso zemljo, katero je imel prej kot fevd, v popolno last, razun tistih krajev, kateri so bili lastnina solnograške cerkve.

¹ Kar se tiče letnice, gl. Letopis Matice slov. za l. 1882 in 1883, str. 357, op. 7. — Primerjaj tudi Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 531.

² O Pribini gl. Letopis Matice slov. za l. 1882 in 1883, str. 355 in d. — Kar se tiče pravilne pisave tega imena, gl. Letopis Matice slov. za l. 1886, str. 131, št. 198. — Gl. tudi Miklošič, Die Bildung der slav. Personennamen. (Denkschriften der kais. Akad., Phil.-hist. Cl., X. Bd., str. 301, št. 297.)

Priče: «Liuphrammus archiepiscopus, Erchanbertus episcopus, Erchanfridus episcopus, Hartwigus episcopus, Karolomannus, Hludowicus, Ernstus, Ratpot, Werinheri, Pabo, Fritilo, Tacholf, Deotrih, Waninc, Gerolt, Liutolt, Deotheri, Wolfregi, Jezi, Egilolf, Puopo, Adalperht, Megingoz, item Adalperht, Odalrih, Pernger, Managolt».³

«Actum in Reganespure, anno Domini 848 (849), indictione XI, sub die IV. Idus Octobris.»

[Iz spisa «Convers. Bag. et Carant.», c. 13. (Mon. Germ. Script. XI.)]

Št. 36.

853, dne 18. januarja. Režno.

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, potrdi vsled prošnje rezenskega škofa Erchanfrida samostanu sv. Emerama (v Reznem) daritev grofa Wilihelma, kateri je poklonil rečenemu samostanu vso svojo lastnino med Aist-om, Naarn-om («inter Agastam et Nardinam»),⁴ Donavo in Nordwald-om («Nortuualt») s hišami in drugimi poslopji, s podložniki («mancipiis atque manentibus»), travniki, pašniki, gozdi itd. Dalje potrdi kralj samostanu sv. Emerama vse tiste stvari, katere je Wilihelm dal svoji soprogi Engilradi, po njeni smrti pa prepustil samostanu. Potem mu tudi potrdi to, kar je podelil isti grof imenovanemu samostanu v Rosdorfu⁵ in pa sploh na tisti strani Donave. Kralj ukazuje, da naj obdrži omenjeni samostan za zmerom vse to, kar je dobil od rečenega Wilihelma. Vsi ljudje, Bavarci in Slovani, svobodni in podložni («tam Baiuari quamque Sclavi, liberi et serui»), ki bivajo na podeljeni zemlji, ostanejo naj še v bodoče na njej. Noben kraljev

³ Nekatero tu naštetih prič so nam znane. Liuphrammus je bil solnograški nadškof, Erchanbertus freisinški škof, Erchanfridus rezenski škof in Hartwigus pasovski škof. Karolomannus in Hludowicus sta bila sina kralja Ludovika. Ernstus je bil grof Češke Marke (Ann. Fuld. a. 849 in 861), Ratpot mejni grof Vzhodne Marke (Letopis za l. 1882 in 1883, str. 355), Tacholf pa vojvoda Srbske Marke, kateri je dobro poznal slovanske navade in postave (Ann. Fuld. a. 849).

⁴ Aist in Naarn ste reki v severovzhodnem delu Gorenje Avstrije ter se izlivata v Donavo.

⁵ Kje je bil Rosdorf, ni znano. Morebiti med Linz-om in Pasov-om.

sodnik ali pa kaka druga oblast jih ne sme v kateremkoli oziru kaznovati ali pa pregnati kam drugam. Dovoljeno pa je samostanskim oskrbnikom, uradnikom in odvetnikom kadar koli si bodi pod kraljevim varstvom prebivati in vladati po dotični zemlji.

Isto tako ne sme kraljev sodnik, ali pa kaka druga sodnijska oblast, niti svobodnih, niti podložnih prebivalcev poleg Erlaf-a, v Herilungeueldu,⁶ potem v Sierning-u,⁷ pri Aistu, Perschlingu⁸ in v Rosdorf-u ter sploh med tistimi mejami, med katerimi ima emeramski samostan svojo zemljo, kaznovati, ali pa jih siliti k javnim zborom in v vojsko, dokler jih pravično sodijo emeramski odvetniki.

«Data XV.º Kld. Februarias anno Christo propitio XX.º regni domni Hludouuici serenissimi regis in Orientali Francia, indictione prima. Actum Reganesburg civitate.»

[Izvirnik v Monakovem. — Mon. Boica, XXVIII, str. 45, št. 31. — Urkundenbuch d. Landes ob der Enns, II (1856), str. 16, št. 12. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 537, št. 1363 (reg.).]

Št. 37.

854, dne 30. oktobra. Pavija.

Cesar Ludovik potrdi vsled prošnje grofa Eberharda («Evrardus»), svojega botra,⁹ oglejskemu ali furlanskemu patrijarhu Theutmaru in njegovim naslednikom metropolsko oblast čez isterske škofo in cerkve. — Oglejski patrijarh Theutmar je pokazal cesarju po grofu Eberhardu stare listine,

⁶ Erlaf je reka v Dolenji Avstriji ter teče v Donavo. Blizu njenega izliva v Donavo je bil Herilungoburg (gl. listino z dne 6. okt. leta 832.) in zgoraj omenjeni Herilungeuelde.

⁷ Sierning («ad Sirnicha») je blizu Steyer-a na Gor. Avstrijskem. V Sierningu so nekdanj bivali Slovenci (gl. Schumi, Archiv I, str. 4).

⁸ Perschling («Bernsnicha») je na Dol. Avstrijskem od St. Pöltena proti vzhodu. Iz neke listine z dne 22. oktobra leta 893. je razvidno, da je bil ta kraj «in Sclaviniae locis».

⁹ «Per Evrardum ill. Comitem dilectumque compatrem nostrum.» — Eberhard, vojvoda ali mejni grof furlanski, je imel za ženo Gizelo, hčer Ludovika Pobožnega.

iz katerih je bilo razvidno, da je imela oglejska cerkev patrijarhalno oblast po vsi Istri že od prvih časov krščanstva. Ko je bil Oglej razrušen, prisvojila si je za nekolika časa gradeška cerkev to oblast, katero je pa pozneje oglejska cerkev znova zadobila vsled prizadevanja njenih patrijarhov, rimskih papežev in frankovskih vladarjev. Ko se je polastil oglejskega mesta hunski kralj Atila, zbežal je patrijarh Pavel z vsemi cerkvenimi zakladi na otok Gradež. Ker je bil Oglej dalj časa razrušen, prisvojil si je po smrti patrijarha Pavla gradeški škof patrijarhalno oblast. Na raznih sinodah je bilo pozneje sklenjeno, da naj oglejski ali furlanski patrijarh zopet dobi staro patrijarhalno oblast po vsi Istri, kakor so jo imeli njegovi predniki. Posebno se je to določilo pod papežem Evgenijem, kateri je ukazal vsled želje cesarjev Ludovika (Pobožnega) in Lotarja, da naj se snide sinoda v Mantovi.¹⁰ Tu se je rešil prepir med oglejsko in gradeško cerkvijo v navzočnosti papeževih legatov in oglejskega patrijarha Maksencija. Pozneje, za časa papeža Gregorja (IV.), se je vsled želje furlanskega patrijarha Maksencija še enkrat obravnavala ta zadeva med njim in gradeškim škofom. Da bi pa to vprašanje ne prišlo znova zopet na dan vsled poželjivosti in zlobnosti nekaterih ljudij, prosil je patrijarh Andrej po grofu Eberhardu cesarja Lotarja, da bi potrdil stare pravice oglejske cerkve. Ravno tako je tudi patrijarh Theutmar prosil po grofu Eberhardu njega (cesarja Ludovika II.), da bi blagovolil potrditi oglejskim ali furlanskim patrijarhom njih metropolsko oblast čez isterske škofo in cerkve.

«Datum III. Kal. Novembris, anno Christo propitio imperii domini Hludovici piissimi augusti V, indictione III. Actum Papia civitate palatio regio.»

[Transsumpt iz leta 1250. v Benetkah, Marciana. — Rubeis, *Mon. eccl. Aquil.*, str. 438. — Cappelletti, *Le chiese d' Italia*, VIII, str. 131. — Kandler, *Codice dipl. Istriano*. — Valentinielli, *Reg. docum. Germ. hist. illustr.*, str. 391, št. 48 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, *Reg. I.*, str. 444, št. 1164 (reg.).]

¹⁰ Sinoda v Mantovi je bila leta 827. Glej zgorej št. 20.

Št. 38.

Med 858—867.

Papež Nikolaj I. piše Osvaldu, pokrajinskemu škofu koroškemu («Osbaldo chorepiscopo Quadrantino»)¹¹ ter mu odgovarja na njegovo vprašanje, da bi bilo primerno, ako bi tisti duhovnik, ki bi, braneč samega sebe, umoril kakega nevernika, pustil duhovsko službo. «De his clericis.»

Datum manjka.¹²

[Pithoeus Pet. et Franc., Corpus iur. canonici, I, (1695), str. 64. — Jaffé, Reg. pont. Rom., (1851) str. 252, št. 2164 (reg.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 7, št. 9 (reg.).]

Št. 39.

Med 858—867.

Papež Nikolaj I. piše Osvaldu, pokrajinskemu škofu koroškemu («Hosbaldo, chorepiscopo Quadrantino»), da naj pregovori svojega škofa (solnograškega nadškofa), da se bo ta združil s postavnim številom svojih koleg, namreč s šestimi soškofi iz bližnjih škofij, ter s temi in ž njim (z Osvaldom)

¹¹ Solnograški nadškofje so pošiljali med koroške Slovence pokrajinske škofe («chorepiscopos»). Prvi tak škof je bil Modest (okóli leta 770.) drugi Teodorik (okoli 800), tretji Oton (okoli 830), četrti pa Osvald, kateri je okoli leta 860. bival med Slovenci. — Conv. Bag. et Carant. c. 9 (Mon. Germ. Script. XI, str. 11): «Quorum temporibus Liuprammi videdicet ac Adalwini archiepiscoporum, Osbaldus episcopus Sclavorum regebat gentem». — Excerptum de Karentanis (Mon. Germ. Script. XI, str. 14 in 15) omenja: «Karentanis primo predicavit Modestus episcopus missus et consecratus a beato Virgilio sub Pippino Francorum rege. Post hunc missus et consecratus est Theodoricus episcopus in presentia Karoli imperatoris ab Arnone archiepiscopo. Post hunc Otto episcopus consecratus ab Adelrammo archiepiscopo. Post hunc Hosbaldus episcopus sub Liuprammo et Adelwino archiepiscopis. Huic Osbaldo scripsit Nicolaus papa duos canones, qui in corpore decretorum inveniuntur». — V knjigi «Verbrüderungsbuch des Stiftes St. Peter zu Salzburg», katero je izdal Karajan, stoji na str. 29: «Ordo choriepiscoporum Carentane regionis». Potem so navedena naslednja imena koroških pokrajinskih škofov: «Salomon, Engilfrid, Alaricus, Dietricus, Kotapertus . . . . Vunnigerus». Drugi viri ne poznajo teh škofov razun Dietrika (Teodorika) in Kotaperta (Gotaberta).

¹² Papež Nikolaj I. je vladal od 24. aprila leta 858. pa do 13. novembra leta 867. (Gl. Jaffé, op. cit. str. 237 in 254.)

natančno preiskoval, je li dijakon (o katerem je Osvald najbrže poročal papežu) izgubil življenje vsled udarca (zatoženega) duhovnika, ali pa vsled tega, ker je, padši s konja, zlomil si tilnik. Ako ni dotični duhovnik smrtno ranil dijakona, naloži naj se mu (duhovniku) primerna kazen zaradi njegove pre-naglosti in prepové za nekoliko časa maševanje, a pozneje naj se mu zopet dovoli. Ako ga je pa smrtno ranil, ne smé več opravljati božje službe, ker ne pristoji taka jeza in po-stopanje božjemu služabniku, če tudi ni imel namena, da bi ga bil umoril. Pusté naj se mu pa dohodki njegove cerkve, da bo mogel preživiti sebe in svoje ljudi. — «Studeat sanctitas.»

Datum manjka.¹³

[Pithoeus Pet et Franc., Corp. iur. can. I, str. 69. — Jaffe, Reg. pont. Rom., str. 252, št. 2165 (reg.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 7, št. 10 (reg).]

Št. 40.

859, dne 1. oktobra. Ranshofen.

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, podeli vsled prošnje svojega fevdnika, grofa Papona, grofu Vitoglavu («Uuitagouua comiti») 12 kmetij v Admontski dolini («in Ademundi valle»).

«Data Kal. Octobris, anno XXVIII, regni domini Hludou- uici serenissimi regis in Orientali Francia regnante, indictione VIII.¹⁴ Actum Ranthesdorf.»

[Izvirna listina na pergamentu v c. kr. tajnem državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 94, št. 37 z napačno letnico 860. — Zahn, Urkundenb. f. Steierm., I, str. 9, št. 6. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 556, št. 1400 (reg).]

Št. 41.

860, dne 20. februarja. Reano.

Kralj Ludovik potrdi vsled prošnje opata Otgarja samo- stanu v Altaich-u to, kar mu (samostanu) je daroval z njegovim (Ludovikovim) dovoljenjem vojvoda Pribina od svoje lastnine

¹³ Glej opazko št. 77.

¹⁴ Zastran datiranja primerjaj Sickel-ovo razpravo v Sitzungsber. der phil.-hist. Cl. der kais. Akademie, XXXIX, str. 170, št. 78.

v svojem vojvodstvu. Darovana zemlja se je razprostirala okoli «Salapiugin-a» ter je segala na vzhodu unstran reke Zale do Slovenske Marke in do «Stresmarn-a, potem ob Zali navzgor do «Waltungesbah-a», dalje do razvodja med Zalo in Rabo in pa do »Chirihstetin-a». ¹⁵

[Izvirna listina v Monakovem. — Mon. Boica, XI, str. 119. — Beiträge zur Kunde steierm. Gesch.-Qu., IX (1872), str. 16, op. 42 (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 556, št. 1401 (reg.).]

Št. 42.

860, dne 20. novembra. Mattighofen.

Kralj Ludovik daruje vsled prošnje solnograškega nadškofa Adalvina njegovi cerkvi mesto Sabarijo («Sabariam civitatem») ¹⁶ in zemljo ob Pinki (Peinihhaa), ¹⁷ katero so Odolrik, kraljevski grof in preglednik («missus») za te kraje, ter nekateri drugi kraljevski fevdniki obhodili in izročili imenovanemu nadškofu. Ob jednem podeli kralj solnograški cerkvi v popolno last tiste dvore, katere so solnograški nadškofje dobili v fevd od kake druge osebe ali pa od njega (kralja) samega, namreč «ad Magalicham, ¹⁸ ad Wachawa, ¹⁹ ad Liupinam, ²⁰ ad Holon-

---

¹⁵ «quod . . . dedit Briwinus fidelis dux noster cum consensu et licentia nostra . . . de sua proprietate in suo ducatu, quicquid habuit ad Salapiugin infra terminos istos, in orientem ultra Salam fluviolum usque ad Slougenzin marcam et Stresmarn et sic sursum per Salam usque ad Ualtungesbah et sic usque in Hrabagisceit et ad Chirihstetin.» — Salapiugin (Salabogen) je najbrže sedanji Zalaber ob reki Zali, katera teče po jugozahodnem Ogerskem ter se izliva v Blatno jezero. Hrabagisceit brez dvoma ni nič drugega, kot Raabscheide, namreč razvodje med Rabo in Zalo. Slougenzin marca = Slovenska Marka ali marka Slovencev. Kje so Stresmarn, Ualtungesbah in Chirihstetin, ni mogoče določiti.

¹⁶ Sabaria, sedaj Sobotica (Steinamanger) v Železni županiji na zahodnem Ogerskem.

¹⁷ Peinihhaa je potok Pinka od Sobotice proti zahodu.

¹⁸ Magalicha je Mölk na Dolenjem Avstrijskem tik Donave.

¹⁹ Wachawa je Wachau na levem bregu Donave od Mölka proti severu.

²⁰ Liupina je sedanji Loiben na levem bregu Donave na Dol. Avstrijskem (sod. okraj Krems).

purch,²¹ ad Trigisinam,²² ad Penninwanc,²³ ad ecclesiam Anzonis,²⁴ ad Witanesberc,²⁵ ad ecclesiam Ellodis,²⁶ ad ecclesiam Minigonis presbyteri,²⁷ ad Kundpoldestorf,²⁸ ad Rapam,²⁹ ad sicam Sabariam,³⁰ item ad Peinicahu,³¹ ad Salapingin,³² et ecclesiam ad Chuartinahu,³³ ecclesiam ad Kensi,³⁴ ecclesiam ad Ternberh,³⁵ ecclesiam Gundoldi,³⁶ ecclesiam ad Sabnizam,³⁷ ad Nezilinpah,³⁸ item ad Rapam,³⁹ ad Tudleipin,⁴⁰ ad Sul-

²¹ Holonpurch je Hollenburg na desnem bregu Donave (sod. okr. Mautern).

²² Trigisima je Traismauer na desni strani Donave poleg Traisena (sod. okr. Herzogenburg).

²³ Penninwanc je Penk na vzhodni strani Gloggnitz-a na Dol. Avstr.

²⁴ Ad ecclesiam Anzonis je sedanji Lanzenkirchen poleg Litave (sod. okr. Dunajsko Novo Mesto).

²⁵ Witanesberc = Pittenberg je sedanji Pitten (sod. okr. Neukirchen).

²⁶ Ad ecclesiam Ellodis je sedanji Edlitz (sod. okr. Aspang na Dol. Avstrijskem).

²⁷ Ad ecclesiam Minigonis je sedanji Mönichkirchen tik avstrijsko-štajerske meje (sod. okr. Aspang).

²⁸ Kundpoldestorf je najbrže Koboldsdorf v Železni županiji na Ogerskem.

²⁹ Ad Rapam je sedanji Rabnitz (madj. Ramóc) poleg Rabice (Repcze) v Železni županiji na zahodnem Ogerskem.

³⁰ Ad sicam Sabariam je prej ko ne Zöbern poleg Zöbernskega potoka na Dolenjem Avstrijskem (sod. okr. Aspang).

³¹ Peinicahu je to kot Peinhhaa (gl. op. 82).

³² Salapingin je sedanji Zalabér poleg Zale na jugozahodn. Ogerskem.

³³ Kraj «ad Chuartinahu» je bil v Kocelovi državi (gl. Conv. Bag. et Carant. c. 13., Mon. Germ. Script. XI, str. 14), tedaj med Rabo in Dravo.

³⁴ Kensi je Kisek (nemški Güns) v Železni županiji na Ogerskem.

³⁵ Tu omenjeni Ternberch je bil v Kocelovi državi (gl. Conv. Bag. et Carant. c. 13.). Ne smemo ga zamenjati s Thernberg-om na Dol. Avstrijskem (sod. okr. Neukirchen).

³⁶ Neznani kraj.

³⁷ Sabniza je Žabnica (nemški Safen) poleg Safenbach-a na severo-vzhodnem Štajerskem (sod. okr. Hartberg).

³⁸ Nezilinpah je sedanji Nestelbach na vzhodnem Štajerskem (sod. okr. Fürstenfeld).

³⁹ Ad Rapam je kraj poleg Rabe na sedanjem vzhodnem Štajerskem.

⁴⁰ Ad Tudleipin se je zvala pokrajina okoli Radgone na štajersko-ogerski meji.

pam,⁴¹ ad Lubantam,⁴² ad Kurcizam,⁴³ beneficium Engilbaldi, ad Karantanam ecclesiam sancte Marie,⁴⁴ ad Trahove,⁴⁵ ad Gurniz,⁴⁶ ad Trebinam,⁴⁷ ad Astarwizam,⁴⁸ ad Friesach,⁴⁹ ad Crazulpam,⁵⁰ ad Pelisam,⁵¹ ad Chumpenzam,⁵² ad Undrimam,⁵³ ad Liestinicham,⁵⁴ ad Pruccam,⁵⁵ ad Morizam,⁵⁶ ad Strazinolun⁵⁷ duo loca, ad Luminicham⁵⁸ iuxta Rapam». Od današnjega dne naj ostanejo ti kraji brez vsakega ugovora v oblasti solnograške cerkve in nikdo izmed kraljevskih vojvod, grofov in vikarjev ter nobena sodnijska oblast nima pravice polastiti se kateregakoli navedenih krajev.⁵⁹

⁴¹ Sulpa je reka Sulm pri Lipnici na Štajerskem.

⁴² Lubanta je Labodnica v labodski dolini na Koroškem.

⁴³ Kurciza je Gorčica (Görtschitz), ki se pri Št. Janžu na Koroškem izliva v Krko.

⁴⁴ Ad Karantanam ecclesiam sancte Marie je Gospa Sveta blizu Krnskega gradu (Karnburg) na Koroškem.

⁴⁵ Trahove je Dravski Dvor (Drauhofen) blizu Tinj na slovenskem Koroškem.

⁴⁶ Gurniz je Podkmos od Celovca proti vzhodu.

⁴⁷ Trebina je Trebno (nemško Treffen) na Koroškem (sod. okr. Beljak).

⁴⁸ Astarwiza je Ostrovica (Hoch-Osterwitz) na Koroškem (sod. okr. Št. Vid).

⁴⁹ Friesach so Breže na severnem Koroškem.

⁵⁰ Crazulpa je Grasslupp na severnem Štajerskem (sod. okr. Neumarkt).

⁵¹ Pelisa je Pöls na severnem Štajerskem (sod. okr. Judenburg).

⁵² Chumpenza je Kobenz na severnem Štajerskem (sod. okr. Knittelfeld).

⁵³ Ad Undrimam je Ingering na severnem Štajerskem (sod. okr. Knittelfeld).

⁵⁴ Ad Liestinicham je potok Liesing na severnem Štajerskem (sod. okr. Ljubno).

⁵⁵ Ad Pruccam je Bruck na Muri.

⁵⁶ Moriza je Murica (nemški Mürz) na severnem Štajerskem.

⁵⁷ Ad Strazinolum je Strassengel nad Gradcem.

⁵⁸ Ad Luminicham je najbrže kraj pri Lembach-u, ki se izliva v Rabico (Rabnitz) (sod. okr. Gleisdorf na Štajerskem).

⁵⁹ Kar se tiče pristnosti te listine, gl. Sickel (Sitzungsberichte der phil.-hist. Cl. der kais. Akad., XXXIX, str. 127) in Meiller (Sitzungsberichte, op. cit., XLVII, str. 479 in d.).

«Data XII. Kal. Decembris anno Christo propicio XXVIII. regni domni Hludowici serenissimi regis in orientali Francia regnante, indictione VIII.⁶⁰ Actum Matahhoua uilla regia.»

[Izvirna listina in kopija iz 10. stoletja, obe v c. kr. državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 95, št. 38. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 26 (reg.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch., I, 3. snopič, str. 8, št. 11 (reg.). — Zahn, Urkundenb. f. Steierm., I, str. 10, št. 7 (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 557, št. 1403 (reg.).]

Št 43.

Okoli leta 860.

Alpin s Koroškega («Alpinus de Carintania») daruje cerkvi Matere božje (v Freisingu) svojo lastnino v Turih (?)⁶¹, dvor, hišo in druga poslopja, 40 oralov njiv in 50 voz nakošnje. Datum manjka.

[Cod. 238, f. 83 v kr. državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, I/2, str. 355, št. 718. — Reschius, Ann. Sabion., III, str. 185. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 8, št. 12 (reg.). — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 18, št. 17.]

Št. 44.

861, dne 21. marca. Rečno.

Slovanski grof Kocel («quidam comes de Sclauis nomine Chezul») daruje svoje posestvo pri Blatenskem jezeru v selu «Uuampaldi»⁶² z vinogradi, travniki, gozdi in vsemi pritaklinami cerkvi Matere božje v Freisingu, kjer počivajo ostanki sv. Korbinijana.

«Hoc factum est anno incarnationis domini DCCCLXI, indictione VIII., in loco regali publico Ratispona in XII. Kal. Aprilis.»

[Cod. 238, f. 83 v kr. državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I/2, str. 353, št. 710. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 19, št. 18.]

⁶⁰ Zastran datiranja gl. Sickel (Sitzungsberichte, op. cit., XXXIX, str. 170, št. 83).

⁶¹ «Ad Taurin.» Najbrže vas Tauern blizu Osojanskega jezera na Koroškem.

⁶² «Prope Pilozsuae in uilla, que dicitur Uuampaldi.» — Kje je bilo selo «Uuampaldi», ni znano.

Št. 45.

864, dne 6. januarja. Rezno.

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, kateremu je naznanil solnograški nadškof Adalvin, da so solnograški nadškofje, kadar so prišli na Koroško («in Karantano») pridigovat, dobivali od ondotnega grofa («comes de Karantana») in ljudstva neko odškodnino,⁶³ podeli vsled prošnje koroškega grofa Gundakarja, da bi ga (grofa) oprostil tega davka, solnograški cerkvi nekatera posestva na Koroškem z opazko, da bi tudi koroško ljudstvo, kakor je obljubilo, dalo od svojega imetja imenovani cerkvi nekaj posestev ter se tako osvobodilo rečenega davka. Posestva, katera je kralj podelil solnograški cerkvi, bila so na Krki,⁶⁴ kjer je imel nekdanj imenovani grof svoj dvor in zemljišče.⁶⁵ Podaril je šest kolonij⁶⁶ in pet podložnikov z njih ženami in otroci, katerih imena so se glasila Biula,⁶⁷ Zirneu,⁶⁸ Betaneo,⁶⁹ Trebiznez⁷⁰ in Nasmus,

⁶³ «Quod ipse comes de Karantana et populus ipsius terre ei coniectum facere deberent sicut antecessoribus suis fecerunt.» — Coniectus se je imenovala zbirka v novcih ali pa tudi v blagu, katero je ljudstvo dajalo navadno kraljevim preglednikom (missi) in drugim uradnikom kot odškodnino za njih popotne stroške. (Du Cange, Gloss. ad script. med. et inf. lat.) — Tako odškodnino so plačevali solnograškim nadškofom, kakor je iz listine razvidno, koroški grofje kot kraljevi namestniki iz dohodkov kraljevih posestev, koroško (svobodno) ljudstvo pa iz dohodkov svojega imetja. Da bi se pa odstranilo tako vplačevanje, podelil je kralj Ludovik nekoliko svojih posestev solnograški cerkvi in najbrže je tudi koroško prebivalstvo to storilo.

⁶⁴ «In Karantana in loco vocato Kurca.» — Krka ali Sv. Hema na sedanjem severnem Koroškem.

⁶⁵ «Mansiones.» — Mansio pomenja časi to, kar mansus = zemljišče, posestvo. Gl. Du Cange, Gloss. ad script. med. et inf. lat. — Waitz, Deutsche Verfassungsgesch., II (1847), str. 194.

⁶⁶ «Colonia» je bilo kmečko stanovališče in zraven toliko zemlje, da se je lahko na njej preživel jeden kolon s svojo družino. (Du Cange, Gloss.)

⁶⁷ Biula = Bela. Gl. Letopis Matice slov. za leto 1886, str. 110, št. 3.

⁶⁸ Črnel. — Gl. Letopis, op. cit., str. 114, št. 39.

⁶⁹ Petanko. — Letopis, op. cit., str. 130, št. 188.

⁷⁰ Trebišnež. — Letopis, op. cit., 143, št. 301.

potem dvanajst podložnikov⁷¹ z njihovimi zemljišči, ženami, otroci in orodjem. Ti podložniki so se zvali: Wolato ter njegova brata Zebedrach⁷² in Etbratonas, Domemus,⁷³ Tiecosit,⁷⁴ Chrotila,⁷⁵ Turdazo,⁷⁶ Godemus,⁷⁷ Razemuzza,⁷⁸ Zebe-mir,⁷⁹ Zirna⁸⁰ in Drasma⁸¹. Tudi je podaril kralj rečeni cerkvi jeden mlin, potem jedno kolonijo v Kammern-u⁸² in drugo v Selzthal-u,⁸³ dalje jedno goro z gozdom in jeden vinograd.

«Data VIII. Idus Januarii anno Christo propitio XXXII. regni domni Loudewici serenissimi regis in Orientali Francia, indictione XII. Actum Reganesburch.»

[Chartular iz 13. stoletja v c. kr. tajnem državnem arhivu na Dunaju. — Ju v a v i a, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 26, št. 34 (odl.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 8, št. 13 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 560, št. 1411 (reg.).]

Št. 46.

864, dne 2. oktobra. Mattighofen.

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, daruje vsled prošnje solnograškega nadškofa Adalvina solnograški cerkvi nekatera svoja posestva v Panoniji, to je ob Labnici v Wisitindorfu, in sicer osem celih zemljišč izorane ali pa za oranje pripravne

⁷¹ « . . . et manentes servos XV. » — Po mojih mislih bi tu moralo stati XII, namesto XV., kar je razvidno iz tega, ker je potem naštetih 12 imen slovenskih podložnikov, ne pa 15.

⁷² Sebidrg. — Letopis, op. cit., str. 134, št. 228.

⁷³ Domomisl. — Letopis, op. cit., str. 116, št. 62.

⁷⁴ Tihožit. — Letopis, op. cit., str. 140, št. 280.

⁷⁵ Krotila. — Letopis, op. cit., str. 123, št. 115.

⁷⁶ Trdač. — Letopis, op. cit., 140, št. 283.

⁷⁷ Godemisl. — Letopis, op. cit., str. 118, št. 79.

⁷⁸ Radomisl. — Letopis, op. cit., str. 133, št. 217.

⁷⁹ Sebimir. — Letopis, op. cit., str. 134, št. 229.

⁸⁰ Črna. — Letopis, op. cit., str. 114, št. 38.

⁸¹ Dražna. — Letopis, op. cit., str. 117, št. 72.

⁸² «Kameris» je najbrže vas Kammern na Gorenjem Štajerskem (sod. okr. Mautern).

⁸³ «Selitis» je prej ko ne sedanja vas Selzthal na Gorenjem Štajerskem, ne daleč od Kammerna.

zemlje, tako da bo obsegala vsaka kolonija 90 oralov zemlje in gozda jedno miljo daleč na okrog.⁸⁴

«Data VI. Nonas Octobris, anno Christo propitio XXXIII. regni domni Lōdewici serenissimi regis in Orientali Francia regnante, indictione XIII.⁸⁵ Actum Matahoue.»

[Chartular iz 13. stoletja v c. kr. tajnem državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 99, št. 41. — Zahn, Urkundenb. f. Steierm., I, str. 11, št. 8. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 561, št. 1413 (reg.).]

Št. 47.

Okoli 869.

Papež Hadrijan (II.) piše Rastislavu, Svetopolku in Kocelu⁸⁶ («къ Rostislavu i Svjatorъlku i Kocelju»), da je Bog vzbudil njih srca in jim pokazal, da ne zadostuje služiti mu samó z vero, temuč tudi z blagimi deli. Obrnili so se ti do rimskega stola in do blagovernega cesarja Mihajla ter prosili učiteljev. Cesar jim je poslal filozofa Konstantina in njegovega brata, katera sta, uvidevši, da spadajo njih pokrajine k apostolskemu stolu, ravnala se po kanoničnih postavah, prišla v Rim in prinesla seboj svetine sv. Klementa. Papež piše dalje, da je bil tega jako vesel in da je Metoda, jako razumnega in pravovernega moža, izpitavši in posvetivši ga ž njegovimi učenci vred, poslal v pokrajine, po katerih so vladali Rastislav, Svetopolk in Kocel, da bi jim, kakor so prosili, razlagal knjige v njihovem jeziku ter jih podučeval o sveti maši, krstu in sploh o božji službi, kakor je že začel delati filozof Konstantin.

⁸⁴ «. . . in Pannonia, id est ad Labenza ad Wisitindorf de terra exartata, parata scilicet ad arandum, mansos integros VIII, id est ad unamquamque coloniam iugera XC et de silua undique in gyrum scilicet ac per omnes partes miliarium unum.» — Labnica (nem. Lafnitz) je mejna reka med Štajerskim in Ogerskim ter se izliva pri Sv. Gothardu v Rabo. — Iz te listine je razvidno, kako obširna je bila jedna kolonija.

⁸⁵ Zastran datiranja gl. Sichel-ovo razpravo. (Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe d. kais. Akademie, XXXIX, str. 172, št. 91.)

⁸⁶ Napačno je, kar trdi to pismo, da je tudi Kocel prosil grškega cesarja Mihajla krščanskih učiteljev. Morebiti je Kocelovo ime prišlo v pismo zaradi nenatančnosti pri prepisovanju, ali pa je bil papež slabo podučен, ko je ukazal spisati to pismo.

Tudi naj drugi to storé, ako znajo dobro in prav razlagati božje zapovedi. Samó jeden običaj je treba imeti pred očmi, da se pri maši čita apostolsko dejanje in evangelij najprej latinski in potem slovenski («da na m ši prvéje čítuh apostol i evangelije rimsky, tače slovětsky»). Ako bi kdo izmed ondotnih učiteljev (Metodu in njegovim učencem) očital, da ne učé istine in grajal slovensko pisane knjige, naj se ne izobči, temveč izročé naj ga cerkveni sodniji, dokler se ne poboljša.

Datum manjka.⁸⁷

[Šafařík, Památky dějvního písemnictví Jihoslovanův, Život sv. Methodia, str. 5. — Miklosich, Vita s. Methodii, p. 15, c. 8. — Rački, Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda, str. 241. — Fekonja, Razširjava kristjanstva med Slovenci (Letopis Matice slov. za leto 1884, str. 151). — Spomenica tisočletnice Metodove smrti, izdala Matica slov., str. 7, št. 1 (reg.).]

Št. 48. Med 14. decembrom leta 872. in 14. majem 873.

a) Papež Ivan VIII. piše (jakinskemu) škofu Pavlu, svojemu legatu v Germaniji in Panoniji, ter mu ukaže, da bi branil pri kralju Ludoviku pravice rimske stolice gledé paponske škofije, katera je bila nekdanj odvisna od rimske cerkve, a pozneje jo je od nje odtrgal sovražni meč.

b) Ne samo po Italiji in zapadnih deželah, temveč tudi po vsej Iliriji so že od nekdanj posvečevali, ordinirali in urejevali rimski papeži, kar pričujejo nekateri registri, sinodini zapiski in marsikateri spomeniki tam postavljenih cerkvâ.

c) Kar se tiče zastaranja pravic, določeno je pri kristijanah neko število let (po katerih nehajo stare pravice), kjer so pa prenehale cerkvene pravice zaradi grozovitosti poganov, tam se o zastaranju ne more govoriti, ako bi še toliko let preteklo.

d) Tudi je dobil škof Pavel od papeža ukaz, reči (solnograškemu nadškofu) Adalvinu in (pasovskemu škofu) Herman-

⁸⁷ Kar se tiče datiranja, gl. Spomenica tisočletnice Metodove smrti, izdala Matica slov., str. 128, op. 18.

rihu, da morata Metodu, ki trpi že tri leta pred njuno silo, prepustiti njegovo stolico in ne misliti na sodnijsko preiskavo o pristojnosti njegove škofije. Prej mora dobiti po cerkvenih postavah nazaj svoje dostojanstvo, in ko je že poldrugo leto užival svoje vnovič dobljene pravice, potem naj še le pride vsa zadeva pred sodnijo. Ako bi Adalvin in Hermanrih zahtevala (takoj) sodnijsko preiskavo proti škofu Metodu, reče naj jima, da sta brez postavne sodbe obsodila od apostolskega sedeža postavljenega škofa, vrgla ga v ječo, bila s pestmi, zabranila mu opravljati božjo službo, imela ga tri leta vjetega in vendar ves ta čas nadlegovala apostolski sedež z mnogobrojnimi poslanci in pismi; da nista vredna priti k sodniji, ker hočeta vse le za hrbtom doseči in ker si sama brez papeževega dovoljenja lastita sodnijske pravice; da se jima za toliko časa prepové opravljati božjo službo, kolikor časa sta ona dva to zabranila pri Metodu, in da naj ta tako dolgo uživa brez ovir podeljeno mu škofovsko oblast, kolikor časa sta ga ona dva imela vjetega; potem še le naj bi prišla, ako imata kaj proti njemu, pred apostolski sedež, kjer bi bili obe stranki zaslišani in sojeni. Ker bi se pa tožba vršila med nadškofi, smel bi jih soditi le patrijarh.

e) V svojih instrukcijah veleva papež škofu Pavlu in Metodu, da bi šla k Svetopolku.

Datum manjka.⁸⁸

[Odlomki tega pisma so se ohranili v rokopisih v Londonu, na Dunaju in v Rimu. Največji kos pisma se nahaja v Londonu v rokopisu britanskega muzeja iz 12. stoletja, št. 8873, in sicer oni deli, ki so zgorej omenjeni pod *a*, *c*, *d* in *e*. Te dele sta dala natisniti Miklošič in Rački v Starinah jugoslav. akad., XII, str. 213, št. 5. — Odlomka pod *b* in *c* se nahajata v rokopisih iz 15. stoletja na Dunaju (Cod. Bibl. Caes. 2186), kar je prepisal Wattenbach (Beiträge zur christl. Kirche in Mähren, 48), in v Rimu v vatikanski knjižnici (Cod. Chart. 4886), kar je dal na svetlo Rački (Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda, str. 293). — Glej tudi Mansi, Concil. coll., XVII, str. 264. — Ja ffé, Reg. pont. Rom. (1851), str. 262, št. 2248 (reg.). — Ginz el, Gesch. der Slawenapostel, str. 60, op. — Spomenica tisočletnice Metodove smrti, str. 8, št. 2 (reg.).]

⁸⁸ Zastran datiranja gl. Spomenica tisočletnice Metodove smrti, str. 128, op. 19.

Št. 49. *Med 14. decembrom leta 872. in 14. majem 873.*

(Papež Ivan VIII.) piše (solnograškemu) nadškofu Adalvinu ter mu veleva potruditi se, da dobí Metod nazaj svojo stolico, katero je izgubil vsled njegovega postopanja.

Datum manjka.⁸⁹

[Rokopis britanskega muzeja iz 12. veka, št. 8873. — Starine jugoslav. akad., XII, str. 213, št. 4. — Spomenica, op. cit., str. 10, št. 3 (reg.)]

Št. 50.

Okoli leta 873.

Papež Ivan VIII. piše kralju Ludoviku (Nemškemu), trdeč, da je panonska škofija po raznih privilegijih že davno prišla v last apostolskemu sedežu, kar pričajo sinodini sklepi in zgodovinski spisi; a zarad oviranja sovražnih trum niso mogli prejšnji papeži dolgo časa tje kaj pošiljati škofov, tako da so nekateri že začeli dvomiti o pravicah rimske cerkve do Panonije. Vendar privilegij rimske cerkve ne more skrčiti noben čas, nobena državna razdelitev jim ne more biti na škodo, in gledé zastaranja ne izgubé svoje veljave niti v sto letih.

Datum manjka.⁹⁰

[Krajši rokopis iz 12. stoletja se nahaja v kapiteljskem arhivu v Olomucu, št. 205, fol. 67, katerega je ponatisnil Wattenbach (Beiträge, op. cit., str. 49). — Obširnejši rokopis ima vatikanska knjižnica v Rimu, št. 4886, fol. 102, katerega je potabil Rački (Viek i djelovanje, op. cit., str. 294, op. 1.). — Prim. Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 261, št. 2247, z letnico «c. 874». — Spomenica, op. cit., str. 12, št. 6 (reg.)]

Št. 51.

Okoli leta

Papež Ivan VIII. piše «grofu» Kocelu in pravi, da naj o tisti ljudje, ki so, zapustivši svoje še živeče žene, oženi s z drugimi, biti tako dolgo izobčeni, dokler ne storé kaj, kar odstrani svoje soproge iz drugega zakona, ter ne sprejme svojih ženâ iz prvega zakona. Papež pravi, da se je ta zakonska razvada ohranila iz poganskih časov.

Datum manjka.⁹¹

⁸⁹ Zastran datiranja gl. Spomenica, op. cit., str. 128, op. 19.

⁹⁰ Zastran datiranja gl. Spomenica, op. cit., str. 128, op. 23.

⁹¹ Spomenica, op. cit., str. 128, op. 24.

[Rokopis se nahaja v kapiteljskem arhivu v Olomucu, št. 205. — Wattenbach, Beiträge zur christl. Kirche in Mähren, str. 49. — Ginzcl, Gesch. der Slawenapostel, Anhang, str. 57, št. 2. — Rački, Vieki dje-lovanje, str. 296, op. 2. — Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 290, št. 2592 (reg.). — Spomenica, op. cit., str. 12, št. 7 (reg.).]

Št. 52.

Okoli leta 875.

Papež Ivan VIII. piše kralju Karlmanu, da naj bo svobodno Metodu, posvečenemu od apostolskega sedeža, izvrševati škofovska opravila po panonski škofiji, katero so papeži zopet dobili in prenovili.

Datum manjka.

[Odlomek se nahaja v rokopisu bibl. vatic. v Rimu, št. 4886. — Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 263, št. 2258 (reg.). — Ginzcl, Gesch. der Slawenapostel, Anhang, str. 57, št. 1. — Rački, Vieki dje-lovanje, str. 298, št. 2. — Spomenica, op. cit., str. 13, št. 9 (reg.).]

Št. 53.

Med 876 — 887.

Dijakon Gundbaton daruje z dovoljenjem svojega gospoda, kraljevega sina Arnulfa, cerkvi sv. Emerama (v Reznem) svoja posestva v Kvartinah poleg Blatnega jezera («ad Quartinaha iuxta Bilisaseo»), katera je dobil od njega v last, namreč cerkev z vsemi pritaklinami ob reki Zali in Veliki («ad flumen Salam et ad Velih») ter jih izroči (rezenskemu) škofu Ambrichonu in njegovemu advokatu Gundbertu. Nasprotno pa prepusti advokat Gundbert z dovoljenjem svojega škofa dijakonu Gundbatonu tista posestva ob reki Rabi, katera je nekdanji vojvoda Kocel («Chezil dux») daroval cerkvi sv. Emerama.

Pozneje je v vpričo vojvode Arnulfa dijakon Gundbaton to daritev iznova potrdil ter s svojim advokatom Starchandom vred izročil cerkvi sv. Emerama in v roke opata Hittona in škofa Ambrichona svojo lastnino v Kvartinah, ob Zali in Veliki («ad Quartinaha, et ad Sala et ad Weligam»). — Priče: grof Gundram, njegov sin Megingoz in Korošec Framrih («Framrih Karentanus»).

Datum manjka.⁹²

⁹² Arnulf je kot vojvoda vladal po Koroškem, oziroma po Panoniji, od 876 — 887. (Spomenica, op. cit., str. 111.)

[Tradit. S. Emmeram., I, c. 23 et 87. — Reschius, Annal. eccl. Sabion., III., str. 219, op. 462. — Ankershofen, Handbuch d. Gesch. des H. Kärnten, II, str. 325 in 326, op. c. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 10, št. 15 (reg.).]

Št. 54.

878, dne 9. septembra. Ranshofen.

Kralj Karlman daruje novosezidani cerkvi v Öttingen-u⁹³ in ondodnemu opatu Werinolfu nekatera svoja posestva na Koroškem ali Slovenskem⁹⁴, in sicer dvor v Trebnjem⁹⁵ ter vse k njemu spadajoče hiše, poslopja, 19 podložnikov obojega spola, 70 kmetij («mansus») z vsem premakljivim in nepremakljivim blagom. Meja podarjenemu zemljišču je na zapadu reka Drava do tistega mesta, katero se zove «ad Buochun»;⁹⁶ na severu se dotika dveh tamošnjih jezer;⁹⁷ proti vzhodu se vleče poleg zadnjega jezera⁹⁸ do rudeče skale, katera molí iz jezera; na jugu pa sega do potoka, «Durinbach» imenovanega, in do beljaškega mosta.⁹⁹ Razen tega podarí kralj imenovani cerkvi tudi goro «Sicouua».

«Data V. Idus Sept. anno Christo propitio III. domni Karlomanni piissimi regis in Bauuaria et I. in Italia indictione XI. Actum ad Rantesdorf¹⁰⁰ curte regia.»

⁹³ «. . . ad Otigas.» Tu omenjeni kraj je Öttingen na vzhodnem Bavarskem blizu Mühlendorfa, ne pa Osoje (Ossiach) na Koroškem.

⁹⁴ «. . . in partibus Carentaniae Slaui nie que.» — Besedica «que» pomenja v srednjeveški latinščini «in» in pa tudi «ali». — Prim. Mitth. d. hist. Ver. f. Steierm., II, str. 128, op.

⁹⁵ «. . . da Trebinam.» — Trebnje (nem. Treffen) je v beljaškem okraju na Koroškem.

⁹⁶ Buochun je Bukovje (nem. Puch) poleg Drave, od Beljaka proti severozahodu.

⁹⁷ «. . . inter duos lacus.» — Prvo jezero je najbrže zabrdsko (Afritzer See), drugo pa osojansko (Ossiacher See).

⁹⁸ Osojansko jezero.

⁹⁹ «Et in meridiem usque in riuulum qui Durinbach dicitur. Et sic usque ad pontem Uillah.» — Durinbach je bil brez dvoma tam, kjer je sedanja Suha (med Beljakom in Skočidolom).

¹⁰⁰ Rantesdorf je sedanji Ranshofen blizu Braunau-a na Gorenjem Avstrijskem.

[Izvirna listina v Joanneum-u v Gradcu. — Mon. Boica, XXXI., str. 109, št. 50. — Eichhorn, Beiträge zur ältern Gesch. und Topogr. des H. Kärnten, I. (1817), str. 155. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 9, št. 14 (reg.). — Mittheilungen des hist. Ver. f. Steierm., I. (1850), str. 84. V prilogi je tudi facsimile. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. und Urk., stran 42, št. 51. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 592, št. 1491 (reg).]

Št. 55.

879, dne 8. maja.

Kralj Karlman naznanja, da mu je oglejski patrijarh Walpert pokazal nekatere listine svojega strica («*patrui*»), rajnkega cesarja Lotarja (gl. list. z dne 21. nov. 832), svojega starega očeta, cesarja Ludovika (kar se je zgubilo) ter slavnega cesarja Karola (glej list. z dne 4. avg. 792). — V teh listinah je stalo, da so rečeni cesarji podelili oglejski cerkvi imunitetne pravice, ljudstvu in duhovščini pa svobodno volitev svojih patrijarhov. Tudi je bilo zapisano, da so imenovani cesarji osvobodili podložnike oglejske cerkve žitne in živinske desetine, kakor tudi senskega davka od tiste živine, katera bi se šla past v Istro, in pa da ne sme nihče od ljudij oglejske cerkve zahtevati prenočišča in krme za vojsko, razen takrat, kadar bi prišla v Oglej vojna pomoč frankovskih vladarjev ali pa njih sinov zastran napada kakega sovražnika. Vsled prošnje patrijarha Walperta potrjuje tudi on (kralj Karlman) po vzgledu svojih prednikov oglejski cerkvi te pravice. Oglejska duhovščina in ljudstvo smeta po kanoničnih predpisih voliti patrijarha. Kraljevski fevdniki, izterjevalci davkov in sodnijski uradniki ne smejo terjati niti od oglejske cerkve davka za seno («*herbaticum*»), niti od ondotnih prebivalcev žitne in živinske desetine («*de annona et peculio . . . decimam*»), tudi ne zahtevati in dobivati od njih prenočišča in živeža za vojake in njih konje («*mansionaticos ac foderas*»), razen takrat, kadar bi prišel na oglejsko zemljo on (Karlman) sam, ali pa kateri izmed njegovih sinov, ali pa, ako bi bilo treba zaradi sovražnih napadov poslati tjakaj kraljevsko vojsko. Kraljevski fevdniki in sodniki ne smejo nikdar na zemlji oglejske cerkve, v njenih samostanih, bolnišnicah, farnih

cerkvah in podružnicah ter na drugih posestvih, katera so darovali kralji, cesarji, vojvode in druge osebe, ali pa na posestvih, katera je oglejska cerkev kupila ali pa dobila po zamenji, zasliševati ljudij, pobirati od njih glôbe in davkov («vel freda aut tributa exigenda»), terjati prenočišča in postrežbe («aut mansiones vel paratas faciendas»), zahtevati porokov («fideiussores») ter siloma nakladati («distringendos») razne dolžnosti svobodnim in podložnim prebivalcem, stanujočim na zemlji rečene cerkve, ali pa jih primorati, da bi plačevali kako davščino ali pa kako nepostavno doklado («nec ullas redibitiones aut inlicitas occasiones requirendas»). Patrijarh in njegovi nasledniki so nedotakljivi lastniki vseh posestev oglejske cerkve in vsi njeni dohodki, kateri bi se drugače morali plačevati v državno blagajnico («fiscus»), porabijo naj se na korist cerkvi in njenim služabnikom.

«Dat. VIII. Idus Madii Christo propitio anno III., regni Karlomanni serenissimi regis in Bajoaria, et in Italia II. Indictione XII.»

[Chartular (Privileggi d' Aquileia) iz 16. stoletja v Benetkah. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 444. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, str. 134. — Kandler, Codice dipl. Istriano. — Valentinielli, Reg. docum. Germ. histor. illustr., str. 393, št. 54 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 594, št. 1499 (reg.).]

Št. 56.

879, dne 14. junija.

Papež Ivan (VIII.) piše panonskemu nadškofu Metodu («Methodio archiepiscopo Pannoniensis ecclesiae»), da je slišal, da ta izročenega mu ljudstva ne uči tako, kakor veleva sveta rimska cerkev. Ukaže mu priti brez odloga v Rim, da zvé iz njegovih ust, ako li res veruje in uči tako, kakor je obetal ustno in pismeno rimski stolici, in da v istini spozna njegov nauk. Tudi je slišal, da poje mašo v barbarskem, to je v slovenskem jeziku («in sclavina lingua»). Že po jakinskem škofu Pavlu mu je poslal pismo z ukazom, da ne sme maševati v tem jeziku, temveč v latinskem, ali pa v grškem, v katerih opravlja sveta cerkev božjo službo po vseh

krajih in pri vseh narodih; le pri pridigah in pri podučevanju ljudstva naj rabi narodni jezik.

«Data XVIII. Kalendas Julii. Indictione XII.»

[Regest v vatikanskem arhivu, ep. 202, p. 77. — Valvasor, Ehre des H. Krain, 2. Aufl., II, str. 408. — Mansi, Concil. coll., XVII, str. 133. — Ginzel, Gesch. der Slawenapostel, Anh., str. 58, št. 3. — Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 281, št. 2487 (reg.). — Rački, Vieki i dje-lovanje, str. 321, op. 2. — Spomenica, op. cit., str. 14, št. 10 (reg.).]

Št. 57.

880, dne 11. junijarja. Ravena.

Kralj Karol III. ponovi vsled prošnje beneškega dožda Urs-a pogodbo, katero je sklenil cesar Lotar dne 22. febru-
varja leta 840. v Paviji z Benečani in njih sosedi. Med temi
sosedi so navedeni tudi Istrijani in Furlani.

«Carolus . . . . anno regni eius in Italia primo . . . .
tertio Idus Januarii, Ravena urbe.»

[Rokopis iz 15. stoletja v Benetkah, Codice Trevisani. — Valen-
tinelli, Reg. doc. Germ. hist. illustr., str. 393, št. 55 (reg.) z letnico 882.
— Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 615, št. 1554 (reg.).]

Št. 58.

Okoli 880.

Freisinški škof Arnold dá izmed posestev svoje cerkve
plemenitemu Gotšalku («Cotescale») v last jedno kmetijo
(«hobam») na Otoku,¹⁰¹ ta pa škofu in njegovi cerkvi jedno
kmetijo v Rožeku.¹⁰²

Datum manjka.¹⁰³

[Cod. 188, fol. 72, iz desetega stoletja v kr. državnem arhivu v
Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I/2, str. 396, št. 875. —
Reschius, Ann. Sab., III, str. 227. — Archiv f. Kunde österr. G.-Qu.,
I, 3. snopič, str. 10, št. 16 (reg.). — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I,
str. 22, št. 24.]

¹⁰¹ « . . . ad Ueride.» — Otok (nem. Maria-Wörth) je tik Vrb-
skega jezera na Koroškem.

¹⁰² « . . . in loco, qui dicitur Rasa.» — Rožek, v beljaškem okraju
na Koroškem.

¹⁰³ Freisinški škof Arnold je vladal od 4. dec. 875. pa do 21ega
sept. 883. — V tem času je bila spisana dotična listina.

Št. 59.

Med 882 do 887.

Cesar Karol (III.) naznanja, da je že prej¹⁰⁴ podelil svojemu fevdniku Vitoglavu («Witigovvo») del svoje lastnine, namreč, dvor Grunzwita¹⁰⁵ in 15 zemljišč z vsemi pritaklinami. Rečeni Vitoglav sme darovane stvari obdržati, darovati, prodati, zamenjati, ali pa z njimi storiti, kar mu je všeč.

Datum manjka.¹⁰⁶

[Chartular iz 13. stoletja v Solnogradu. — Juvavia, Anh., stran 62, št. 17. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 656, št. 1716 (reg.).]

Št. 60.

888, dne 18. februarja. Öttingen.

Kralj Arnulf daruje svojemu duhovniku Adaloldu v popolno last nekatera posestva v Labodski dolini («Laventall»), katera je imel do sedaj v fevdu, in sicer dve kapeli ter desetine od dotičnih dvorov in cerkvenih občin. Ta posestva sme Adalold po svoji volji po smrti prepustiti tej ali oni cerkvi.

«Data XII. Kalend. Martii anno dominice incarnationis DCCCLXXXVIII., indictione VI., anno vero propicio regni domni Arnulfi I. Actum ad Otingun.»

Na koncu listine je naznanjeno, da je Adalold v Muldorf-u po zameni prepustil ta posestva solnograškemu nadškofu Theotmaru. Naštete so tudi dotične priče.

[Izvirnik na Dunaju iz Solnograda. — Juvavia, Anh., str. 105, št. 47. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 10, št. 18 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 27 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 662, št. 1733 (reg.).]

Št. 61.

888, dne 13. marca. Blatograd.¹⁰⁷

Kralj Arnulf daruje svojemu ministerijalcu Epon-u vsled njegove prošnje hišo in dvor v Krautheim-u, v pokrajinah, Volkfeld in Iffgau imenovanih.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Glej listino z dne 1. oktobra leta 859., št. 40.

¹⁰⁵ Grunzwita na Dol. Avstrijskem blizu reke Traguše (Traisen).

¹⁰⁶ Dotična listina je bila spisana med 882. in 887. Leta 882. je dobil cesar Karol po smrti svojega brata Ludovika († 20. januarja 882) Bavarsko in pa Vzhodno Marko, leta 887. pa je bil odstavljen.

¹⁰⁷ Blatograd (Mossburg) je vas blizu Vrbskega jezera na Koroškem.

¹⁰⁸ Volkfeld in Iffgau sta bila ob Srednjem Menu med Bambergom in Würzburgom.

«Data III. Idus Martii anno dominice incarnationis DCCCLXXXVIII, indict. VII., anno vero I. Arnolfi serenissimi regis. Actum urbe Mosaburc.»

[Izvirnik v Monakovem iz Würzburga. — Mon. Boica, XXVIII/I, str. 85, št. 63. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 4 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 663, št. 1736 (reg.)]

Št. 62.

888, dne 19. marca. Blatograd.

Kralj Arnulf podeli Sigiboldu, duhovniku (solnograškega) nadškofa Theotmatra, v popolno last jedno kmetijo v Labodski dolini na Koroškem,¹⁰⁹ katero je imel do tedaj kot fevd. To kmetijo in vse zraven spadajoče reči sme imenovani duhovnik obdržati, podeliti, prodati, zamenjati in sploh storiti, kar hoče.

«Data XIII. Kalend. Aprilis, anno incarnationis domini DCCCLXXXVIII., indictione VI., anno primo regni Arnolfi regis. Actum Mosaburch.»

[Izvirnik na Dunaju iz Solnograda. — Juvavia, Anh., str. 106, št. 48. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 11, št. 19 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 4 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 663, št. 1737 (reg.)]

Št. 63.

888, dne 1. aprila. St. Florian.¹¹⁰

Kralj Arnuf podeli (kremsmünsterskemu) opatu Snelperonu poleg potoka «Scalaha»¹¹¹ v Arbonovi grofiji tri kmetije («hobas»), katere sta prej imela dva Slovana, Wartman in Saxo («duo Sclaui Wartman et Saxo nuncupati»).

---

¹⁰⁹ « . . . unam hobam in regno Karentano in valle Lavente a flumine eiusdem nominis ibi manantis sic nominata.»

¹¹⁰ St. Florian je na Gorenjem Avstrijskem, od Linz-a proti jugozahodu.

¹¹¹ Potok «Scalaha» je sedanji Kremsbach na Gor. Avstrijskem, od Linz-a proti jugu. (Mühlbacher, op. cit. str. 663, št. 1738.)

«Data Kalendas Aprilis anno domini incarnationis DCCCLXXXVIII., indictione VI., anno Arnolphi regis I. Actum ad monasterium sancti Floriani martyris Christi.»

[Pasovski chartular iz 13. stoletja. — Mon. Boica, XXX/I, stran 126, št. 59. — Urkundenbuch des Landes ob der Enns, II, str. 31, št. 24. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 663, št. 1738 (reg.).]

Št. 64.

888, pred 1. septembrom. Mantova.

Kralj Berengar podeli dijakonu Feliksu cerkev svetega Ivana v Landerju z Landerjem vred,¹¹² potem drevesa, katera je (Feliks) tam nasadil, dalje travnik tik gore «Olose», kate-rega je duhovnik Lavrenc napravil rodovitnega, ledino («aream») na rečni gori, streho («tigurium») imenovane cerkve, polja na meji proti Briščam¹¹³ ter selo («casale») «Pungulinos» in «Raynaldinum». Tudi mu prepusti pašnike na briških gorah («Broxianis pascua in montibus») in obdelano zemljo («plana») ob bregovih ondotnih rek.

«DCCCLXXXIII¹¹⁴ ind. VI., actum Mantue in reg. Palatio.»

[Zahn: Beiträge zur Kunde steierm. Gesch.-Qu., IX. Jahrg., str. 88, iz 12. zvezka Fontanini-jeve zbirke v S. Danielu na Furlanskem. — To listino omenja tudi Rubéis, Mon. eccl. Aquil., str. 222. — Jeden prepis se nahaja v Benetkah, Marciana.]

¹¹² « . . . ecclesiam s. Joannis in Antro cum eodem Antro.» — Landerje (ital. Antro) je ob Nadiži na zemlji beneških Slovencev. Tu se nahaja sloveča landerska jama, v kateri stoji cerkva sv. Ivana Krstnika. Vsako leto je tu velik shod. («Primorec», 1894, št. 14.) Ako stoji v listini, da je kralj daroval dijakonu Feliksu streho (tigurium) cerkve sv. Ivana, misliti moramo tu na tisto zemljo, katera pokriva jamo in pod katero se nahaja cerkev.

¹¹³ « . . . in fines Broxias.» — Brišče so vas ob Nadiži, od Landerja nekoliko proti severu. Brez dvoma so bili tudi «Pungulinos» in «Raynaldinum» in gora «Olose» v okolici landerski. — Brišče («Broxas») omenja že Paul. Diacon. (V, c. 23.) V tem kraju so se Slovenci utaborili, ko so se potem pri nadiškem mostu («ad pontem Natisonis») vojskovali s Furlani, hoteč se polastiti Čedadu okoli leta 663.

¹¹⁴ Prav za prav bi moralo stati DCCCLXXXVIII. Dotična listina je bila spisana leta 888., ne pa 883. Gl. Mittheilungen des Instit. für österr. Geschichtsforschung, I, str. 270, op. 1. — «Ind.VI.» je obsegala dobo od 1. sept. 887. pa do 1. sept. 888.

Št. 65. 888, dne 26. decembra. Krnski grad.¹¹⁶

Kralj Arnulf daruje Mildruti, soprogi svojega ministrjala Heimona, devet kmetij v Ramseiden-u v saalfeldenskem okraju.¹¹⁶

«Data VII. Kalendas Januarii anno incarnationis domini DCCCLXXXVIII., indictione VII. anno regni Arnulfi piissimi regis II. Actum Carentano.»

[Iz nadškofijskega arhiva v Solnogradu. — Juvavia, Anhang, str. 107, št. 49. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 12, št. 21 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 3 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg., str. 668, št. 1759 (reg.).]

Št. 66. 888, dne 26. decembra. Krnski grad.

Kralj Arnulf podeli Mildruti, soprogi svojega ljubega točaja Heimona, vsled njenih zaslug ter vsled prošnje svojega zvestega komornika Diotrika v popolno last nekatere podložnike («mancipia»), njih družine in posestva¹¹⁷ v Trgu,¹¹⁸ Viču,¹¹⁹ Krnskem gradu («Karenta»), Zadolah¹²⁰ ter v kraju, «Ruiti» imenovanem, v Albmannovi grofiji. V Trgu in Viču so bili podeljeni naslednji podložniki: «Liutpolt, Ehinfrit, Deothart, Sundarger, Fridarat, Folcrich, Folcrat, Wocho, Engildes, Puoli cum filiis suis Immina, Hiltipurh, Diothilt, Wolfswint, Purhswint, Adalhilt, Paldhilt, Pieriswint, Alpdrut, Lantpurch, Elrat, Engilrat, Heilrat, Gundalpirh, Domnia, Waltrat, Ceizliup,

¹¹⁵ Krnski grad (Karnburg) je na Koroškem, od Celovca proti severu.

¹¹⁶ « . . . in pago Salvelda in loco Ramsidin.» — Ramsidin je Ramseiden, Salvelda pa Saalfelden na sedanjem Solnograškem.

¹¹⁷ Tu naštetih podložniki so imeli, kakor je razvidno iz listine, svoja zemljišča in poslopja. Bili so torej nekoliko svobodnejši, kakor marsikateri drugi podložniki.

¹¹⁸ «Veltchircha.» — Trg (Feldkirchen) na Koroškem, v celovškem okraju.

¹¹⁹ «Vischa» je Vič (Witsch) na Koroškem, med Celovcem in Trgom, blizu Malega Št. Vida.

¹²⁰ «Scalah.» — Zadole (nem. Sallach) pri Vrbskem jezeru blizu Poreč.

Liutgart cum universis liberis suis.» — V Krnskem gradu so bili podeljeni: «Strammir,¹²¹ Sitimuzil¹²² cum uxoribus filiisque suis.» — V Zadolah so bili podeljeni: «Trebifrater¹²³ cum uxore sua, nec non filiis suis et uxoribus filiorum suorum.»¹²⁴

Data VII. Kalendas Januarii anno incarnationis domini DCCCLXXXVIII., anno regni Arnulfi piissimi regis II., indictione VII. Actum Karentano.»

[Posnetek po izvorniku iz 11. ali pa 12. stoletja na Dunaju iz Solno-grada. — Juvavia, Anh., str. 108, št. 50. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 11, št. 20 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 3 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 668, št. 1760 (reg.).] (Konec prih.)

Še jedno poročilo o zmagi pri Sisku l. 1593.

Priobčil Janko Barlè.

Med rokopisi v zagrebški stolni knjižnici, kateri so priromali z Valvasorjevo knjižnico in o katerih je poročal že g. A. Koblar v «Dom in Svetu»,¹ nahaja se opisano na štirih malih lističih v prav drobni pisavi prenesenja sv. Peregrine device in mučenice (ne pa sv. Peregrina svetnika) v cerkev sv. Jožefa² v Ljubljani in pa poročilo o bitvi pri Sisku pod naslovom: «Pro die 22. Junii». Zdi se mi, da je ista roka pisala tudi: «Excerpta e P. M. B. Manuscriptis Annalibus»,

¹²¹ Stranimir. Gl. Letopis «Matice slov.» za 1886, str. 137, št. 253.

¹²² Žitomisl. Gl. Letopis, op. cit., str. 150, št. 361.

¹²³ Trebibrat. Gl. Letopis, op. cit., str. 142, št. 295.

¹²⁴ Ta listina nam kaže, da so bivali po nekaterih krajih, kakor pri Krnskem gradu in v Zadolah, slovenski prebivalci; po nekaterih drugih krajih pa, kakor v Trgu in Viču, so frankovski vladarji že zgodaj, namreč že v devetem stoletju, naselili nemške koloniste. Gl. Kämmerl, Anfänge des deutschen Lebens in Österreich, str. 241.

¹ L. 1891., str. 96.

² Naslov slóve: «Translatio s. Peregrinae V. et M. ad Aedem S. Josephi Nutritii D. N. RR. PP. Eremitarum Disalceatorum S. Augustini. Labaci. Anno MDCLX.»

pisana na 14. velikih listih, katerim je nekdo (najbrž Valvasor) pripisal kritične opazke, in katera so uvezana v knjigi precej za našim poročilom. Kdo je pisal to poročilo, je težko povedati; vsekakor je bil duhovnik, morda prošt stolne cerkve ljubljanske, ker v poročilu omenja: «ego ante viginti annos Decanus.» Na temelju tega poročila bi mogli trditi, da je slika o bitvi pri Sisku, katera visi v ljubljanskem muzeju in o kateri se je že na več krajih pisalo,³ a se ni mogla stalno izreči sodba o njeni starosti, vendar le slika, katero je naročil ljubljanski škof Hren pri slikarju M. Planerju za 200 gld. in jo namestil v ljubljanski stolnici.⁴ Naše poročilo namreč omenja, da se na sliki vidi sv. Ahac z angelji, kako navaljujejo na sovražno vojsko. A tega ne vidimo na nobeni drugi sliki, kot na oni, katera se hrani v ljubljanskem muzeju. Letnica 1731 doli na desnem voglu nas ne moti, ker je slika ondaj najbrž le popravljena. Ravno tako je naše poročilo zanimivo tudi zaradi Hasanovega plašča, ker je bilo do sedaj neznano, da so bile iz njega skrojene tudi dalmatike. Iz njega zvemo, kako so Kranjci nekdanj slovesno praznovali dan sv. Ahca, in da so resnične besede, katere govore v národni pesmi Ljubljančanje:

«Turk će vzél nam Sisek bóde,
Nam naróbe vse, vse pójde,
Mest' Ljubljana bo pokrájna,
Kranjska dežela turška drajna.»

Vendar čujmo kratko poročilo od besede do besede:

Pro die 22. Junii.

Ab anno 1593. dies 22. Junii S. Achatio et soc. M. M. sacra non tam memorabilis, quam celebris est Carnioliae, fuitque multis annis, usque dum Urbanus Papa VIII. Bullam de festis ederet, solenniter etiam in foro celebrata, ob admirandam victoriam, quam Christiani, quorum potior pars e

³ Prim. A. Koblar: Izvestja III., str. 120; dr. Fr. L. «Dom in Svet» l. 1893., str. 331 in 332.

⁴ Prim.: P. pl. Radics: Tomaž Chrön i. t. d. v Letopisu «Maticе slovenske» l. 1878. III. in IV. del, str. 27.

Carniolia et presidiis confinium uicinorum collecta fuit, retulerunt de Turcis. Obsidebat Sisciam Romanis olim notam (nunc Sissegkum appellamus) Hassan Bassa Bosnensis cum 40 millibus; alii putant fuisse 60 millia. Actum erat tunc et de Siscia et de tota Carniolia, nisi miraculo Deus succurreret. Iam Labacensibus plerisque de fuga consilium; aliis, praesertim foemineo sexui cum prolibus propositum, si ad urbem hostis procurreret, ne eis Tyrannidi et ludibrio obicerentur, in profluentem Labacum turmatim insilire et mergi, potius quam foedari, quod ab auia mea materna saepius audisse memini. In communi periculo et consternatione pauculas copias Generalis Carolostadiensis et finium Croatiae, Andreas ab Auersperg, cum Bano Croatiae Erdeödio raptim collegit, quibus accessere modica subsidia ex Styria et Austria adducta per Rupertum ab Eggenberg. Totus nostratium exercitus vix octo millia expleuit. Adorti tamen isti sunt ferocem hostem, et quod sperare non potuit humana uis, divina bonitas effecit, ut Bassa inopinato nostrorum adventu exterritus et punico quodam terrore correptus, fugam inierit, ac curruente Colapis ponte hostilis exercitus cum ipso Bassa partim mersus, partim a nostris caesus sit et ad interneccionem deletus, paucissimi euasisse putantur. Victoriā hanc admirandam pluribus prosequuntur Isthuanfius, Megiserus et Annales domestici M. SS. Ferunt etiam visum S. Achatium e coelo armatum cum Angelis tela in hostium aciem contorquere, et sic victoriā illam Thomas p. m. Episcopus Labacensis pictoris penicillo exprimi curauit in magnis duabus Tabulis, quarum una etiam nunc conspicitur in Cathedrali Ecclesia ad portam orientalem, altera in Palatii Prouinciae ambulacro. Ex paludamento Bassae, quod erat materia purpurea Attalica auro intenta, Thomas Episcopus paramenta sacra fieri curauit, casulam scilicet cum Dalmaticis, quibus ipse annue illo die Missam Pontificaliter decantans uti solebat, dum uiueret. Ipso mortuo ad promissum usum fuerunt adhibita et pene absumpta, quae ego ante viginti annos Decanus disolui (?) et selectis melioribus partibus solam inde casulam fieri procurauī, ad-

dita in suffultura monitione, ne extra diem 22^{am} Junii exponatur, quo diutius servire possit. Anno 1660. adhibita est in praesentia Suae M^{tes} ad Missam de S. Spiritu illa Casula, eamque Sua M^{tes} accurate contemplata est. Seruatur adhuc ea die mos cantandi solenne sacrum et Te Deum laudamus in Cathedrali pro gratiarum actione ob tam insignem uictoriam cuius etiam in Castro Auersperg eadem die, dum in proxima B. V^{is} Ecclesia diuina peraguntur tormentorum et majorum fistularum explosione annuam memoriam Auerspergica familia renouat, seruaturque diligenter Epistolas, alteram, qua Maria Archidux, Ferdinandi II. mater, propria manu supra memorato Andreae ab Auersperg ante conflictum se suas proles et Pro-uinciam commendauit; alteram, qua Clemens VI. Papa eidem ob rem pro Christianis fortiter gestam gratulatus est ac gratias egit.

Črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije.

Spisal A. Koblar.

Poleg jezuitov so se sosebno kapucinov posluževali avstrijski nadvojvode za zatiranje luteranstva v svojih dednih deželah. Ljudstvu se je novi red kmalu priljubil, ker je imel mnogo gorečih pridigarjev, in višja oblastva s plemstvom so na vso moč pospeševala naseljenje kapucinov. L. 1599. so se ločili severno-tirolski kapucinski samostani od beneške provincije, nastopno leto se je pa ustanovila zadruga štajerska, ki je potem sprejemala v svoje naročje tudi vse nove kapucinske samostane na slovenskih tleh. Z dovoljenjem nadvojvode Ferdinanda je l. 1600. beneški glavni komisar, o. Lovrenc iz Brunduzi, utemeljil samostan v Gradcu. Isti je vodil do l. 1608. komisarijat graški, ki je bil dotlej še odvisen od provincije češke in zgornje-avstrijske. 5. maja 1619 je bil o. Jožef a mon te Cassiano izvoljen za prvega provincijala v Gradcu. Razdelila se je tačas štajerska provincija v dve kustodiji: v ljubljansko in graško. Za časa Jožefa II. je štela ta provincija 33 samostanov in 1 hospic. Večina teh samostanov je bila

do l. 1820. deloma popolnoma odpravljenih, deloma pa izločenih iz provincije, tako da jih je ostalo samo 13. Štajerska kapucinska provincija ima dandanes svoje samostane¹ v nastopnih krajih:

1. Lipnica (Leibnitz) (v sekovski škofiji).

Sklenilo se je l. 1634., da se sezida kapucinski samostan v Lipnici. Knezoškof sekovski je vložil vogelni kamen 10. jul. 1639. Na stroške Otona Gotfrida pl. Kollonitsch-a so sezidali cerkev in samostan. Posvetil je cerkev na čast križu sv. Andreja (sedaj: Najdenje sv. Križa) sekovski knezoškof Ivan Marko grof pl. Altring 10. maja 1643. Peto nedeljo po veliki noči se obhaja posvečenje. Prva kapela je posvečena na čast Materi božji in sv. Jožefu, druga pa na čast sv. Frančišku.

2. Gorica (v goriški nadškofiji).

Cerkev in samostan so sezidali beneški kapucini iz miloščine goriških plemenitnikov. Vogelni kamen se je vložil 20. okt. 1591, cerkev so pa posvetili 7. sept. 1596 na čast Materi božji v nebo vzeti. Spomin posvečenja se obhaja 7. septembra. Kapela pri vhodu (porti) je posvečena na čast sv. Frančišku. Kapelo pri zakristiji je pa posvetil 2. avg. 1654 pičenjski škof Frančišek Vaccano na čast Materi božji in sv. Antonu Pad. Spadal je ta samostan sprva pod beneško provincijo sv. Antona Pad., a 28. sept. 1609 je bil izročen provinciji štajerski, in sicer s privoljenjem papeža Pavla V. na prizadevanje nadvojvode Ferdinanda.

3. Celje (v lavantinski škofiji).

L. 1611. se je izvolil kraj za zidanje samostana. Pri vlaganju vogelnega kamna so se bajè videle na nebu zvezde v podobi križa nad krajem, kjer sedaj stoji samostan. Zato je škof Tomaž Hren na mestu velikega altarja postavil križ. Posvetil je Hren tudi cerkev in samostan dne 14. nov. 1615

¹ Kratko zgodovino utemeljenja samostanov smo posneli iz zapiskov škofješkega kapucinskega arhiva.

ter véliki altar na čast sv. Ceciliji, stranski altar pa na čast Materi božji. Posvečenje se obhaja drugo nedeljo novembra meseca.

4. Vošperk (Wolfsberg) (v krški škofiji).

Sklenilo se je zidanje v kapiteljnu dne 17. maja 1623. Vogelni kamen se je vložil 17. sept. 1634, in križ je nesel tedanji provincijal o. Silvester a Polcenico. Denar za zidanje cerkve in samostana sta dala večjidel bamberški knezoškof Frančišek pl. Hatzfeld in grofinja Uršula pl. Tonhausen, roj. baronica Hollnegg. Posvetil je cerkev 18. apr. 1638 lavantinski škof Leonard Götz na čast Materi božji v nebo vzeti. Posvečenje se obhaja zadnji dan avgusta. Zadnji altar sv. Kunigunde je privilegovan z bulo od papeža Pavla V. Ondi, kjer stoji sedaj samostan, je bilo nekđaj katoliško in luteransko pokopališče. Meseca julija l. 1777. je samostan pogorel. Postrojili so ga zopet na stroške cesarice Marije Terezije.

5. Sv. Križ pri Vipavi (v goriški nadškofiji).

Dné 11. avg. 1634 se je sklenilo sezidati ta samostan. Postavila sta se cerkev in samostan na stroške grofa Friderika pl. Athemsa. Vogelni kamen je pa vložil korminski naddijakon, Luka Delmestri baron pl. Schönberg, 13. dec. 1637. Videlo je ljudstvo tačas bajè na nebu 3 luči, kakor goreče bakle. Vogelni kamen so nosili grofje: Ferdinand in Maksimilijan Herman pl. Athems ter Bernardin in Lovrenc pl. Lanthieri. Cerkev je posvetil kristopoljski škof (sufragan ljubljanskega škofa) Mihael pl. Kumberg na jesensko kvaterno nedeljo l. 1643. na čast sv. Frančišku in sv. Antonu Pad. Poleg vélikega altarja je bil posvečen takrat tudi altar sv. Valentina, Jožefa in Friderika.

6. Krško (v ljubljanski škofiji).

Zidanje samostana se je sklenilo v kapiteljnu l. 1634. 3. junija 1640 je novomeški prošt Nikolaj Mrav vložil vogelni kamen. Zidalo se je z golo miloščino. Cerkev in altar Matere božje brez madeža spočete je posvetil 11. sept. 1644 pičenjski škof Anton Marenzi ter prenesel praznovanje posvečenja na

zadnjo nedeljo avgusta. Posvetil je tudi prvo kapelo na čast sv. Frančišku in sv. Karolu Bor., drugo pa na čast obiskanju Marije Device.

7. Murau (v sekovski škofiji).

Vogelni kamen so postavili 4. julija 1645. Vložil ga je o. Benedikt, opat benediktincev pri Sv. Lambertu. Na stroške Jurija Ludovika grofa pl. Schwarzenberga, varaždinskega generala, sta bila sezidana cerkev in samostan. Posvetil je cerkev 26. apr. 1648 na čast presv. Trojici sekovski knezoškof Ivan Marko grof pl. Altring. Drugo nedeljo po vel. noči se obhaja posvečenje. Posvetil je škof isti dan tudi kapelo pri zakristiji na čast Materi božji in sv. Frančišku in drugo kapelo na čast sv. Mihaelu arh. in sv. Jožefu. L. 1679. se je prizidala lavretanska kapela in l. 1686. so samostan razširili.

8. Celovec (v krški škofiji).

Frančiškani so se močno upirali naselitvi kapucinov v Celovcu, ko se je bilo ondi sklenilo 21. sept. 1644 sezidati samostan. Vogelni kamen je vložil 14. jun. 1646 benediktinski opat Pavel iz Št. Pavla. Provincijal je kapucine opral pred solnograškim nadškofom. Cerkev s samostanom je bila sezidana večinoma iz volila Ivana Krstn. Jagra pl. Lebenstaina. Dal je tudi grof Ivan Jakob pl. Athems 500 gld. in 500 gld. Adam Sigfrid baron pl. Grotta, ki leži pokopan v cerkveni kapeli. Posvetil je cerkev na čast brezmadežnemu spočetju M. D. krški knezoškof Frančišek grof pl. Lodron 3. okt. 1649. Posvetil je škof poleg velikega altarja tudi altar sv. Frančiška in altar sv. Križa. Vogelni kamen so nosili: Martin Widman grof Ortenburški, Henrik Ludovik grof pl. Thurn, Ivan Jakob grof pl. Athems in Jurij Andrej baron pl. Kroneck. 8. sept. 1662 je ljubljanski škof Oton Friderik grof pl. Buchhaim posvetil stranski altar čudežne M. B. na episteljski strani cerkve.

9. Hartberg (v sekovski škofiji).

Sklenili so l. 1652. sezidati samostan pred mestnimi vrati na njivi, katero je bil podaril Volbank Rudolf grof

pl. Saurau. Ali nasprotoval je grof Julij pl. Paar. Po njegovi smrti († 13. apr. 1654) je Matija Singer, prošt varavinski, vložil za cerkev vogelni kamen 14. jun. 1654 na čast Materi božji v nebo vzeti. Kamen so nosili: Jurij Krištof grof pl. Trautmannsdorf, Jurij baron pl. Wurmbbrand, Volbank baron pl. Haag in Krištof baron pl. Stainpeis. 4. jul. 1658 je sekovski škof grof pl. Altring posvetil cerkveni veliki altar na čast Materi božji.

10. Knittelfeld (v sekovski škofiji).

Kapucine so po mnogih ovirah slovesno uveli v Knittelfeld 30. aprila 1705. Navzoči so bili: baron Karol pl. Kampach in baron Ivan Krištof pl. Ponikvar kot zastopnika vlade ter graški gvardijan o. Martin Bistriški. Vogelni kamen je blagoslovil 1. nov. 1705 sekovski knezoškof Frančišek Anton Adolf grof pl. Wagensperg. Stavbišče je dalo mesto. Začela se je zidati cerkev na čast Marijinemu oznanjenju, a frančiškani v Judenburgu so delali zapreke. L. 1834. je cerkev pogorela. Zopet so jo popravili in še danes jo imajo kapucini.

11. Škofja Loka (v ljubljanski škofiji).

Loški meščan Sebastijan Lukančič je že l. 1647. v oporoki za samostan volil svoj vrt, na katerem sedaj stoji kapucinski samostan. Preteklo je pa mnogo let, preden se je porabilo volilo v določeni namen. Še-le 19. sept. 1705 je prosil štajerski provincijal o. Lambert cesarja Jožefa I. dovoljenja, da se ondi sezida samostanček (hospic) kapucinom in zraven njega mala cerkvica. Cesar je dovolil dne 19. januarja l. 1706. Začeli so zidati kranjski kapucini, ki so sloveli kot izvrstni pridigarji tudi v Loki. Vse se je trlo ljudstva, ko so 28. aprila 1707 stavili vogelni kamen za cerkev. Na novega leta dan 1710 je mengeški župnik Andrej pl. Flachenfeld, oglejski naddijakon, cerkev blagoslovil, dne 22. junija 1713 jo je pa posvetil na čast sv. Ani ljubljanski knezoškof Frančišek Karol grof pl. Kaunitz.

12. Schwanberg (v sekovski škofiji)

Jurij Ferdinand grof pl. Falmhaupt je dal svojo hišo in nekaj zemljišča v Schwanbergu za zidanje tega samostana. 23. dec. 1706 so prišli tja kapucini. Vogelni kamen za cerkev angeljev varuhov je bil vložen 28. apr. 1708, posvečena pa je bila cerkev 8. jul. 1714.

13. Irdning (v sekovski škofiji).

Baron Žiga Friderik pl. Welsersheim in soproga Marija Beatrika, roj. bar. pl. Teiffenbach, sta podarila svoj grad Falkenburg, ležeč zunaj mesta Irdninga, kapucinom za samostan. Dne 27. apr. 1711 je poklonil baron grajske ključke na srebrnem krožniku provincijalu o. Martinu iz Bistrice. Postavil se je križ pred gradom, v grajski kapeli se je pa darovala sv. maša. Cerkev je bila posvečena v čast sv. Jožefu 7. febr. 1718.

Do l. 1781. se je štajerski kapucinski provinciji prištevalo še 20 drugih samostanov, katere je potem večinoma odpravil cesar Jožef II. Bivali so kapucini v nastopnih krajih:

14. Beljak.

Dne 12. dec. 1627 se je sklenilo v kapiteljnu v Gorici, da se sezida beljaški samostan. Vogelni kamen je vložil v septembru l. 1629. ljubljanski prošt Gašpar Bobek s privoljenjem škofa Hrena. Vrt in stavbišče je darovala Ana Marija Prog in Wasserlemburg, roj. Puz. Samostan je pa skoro čisto na svoje stroške sezidala Uršula grofinja pl. Tonhausen, roj. baronica pl. Hollnegg. Posvetil je cerkev tržaški škof Pompej grof pl. Coronini 15. okt. 1613 na čast M. B. in sv. Ludoviku kralju. Tudi altarji v kapelah so bili posvečeni, in sicer oni pri zakristiji na čast sv. Frančišku, zadnji pri vratih pa na čast M. B. in sv. Janezu Krstniku. Samostan je pogorel leta 1786. in se ni več sezidal.

15. Bruck na Muri.

Kraj za samostan je izbral glavni komisar o. Lovrenc iz Brunduza l. 1606. Vogelni kamen za cerkev se je vložil 24. junija 1607. Posvetil je veliki altar sv. Janeza ev. sekovski

knezoškof Martin Brenner 10. maja 1611. 7. nov. 1615 je sekovski knezoškof Jakob Eberlein posvetil stranski altar na čast sv. Frančišku Ser. Pozneje je bil posvečen novi altar sv. Antona Pad. na epistelski strani, in l. 16 . . je meščan Primic prizidal kapelo, v kateri se je posvetil altar sv. Jožefa. Odpravili so samostan že v našem stoletju.

16. Dambsov.

Sklenili so v glavnem kapiteljnu l. 1643. sezidati kapucinska samostana v Gamundu in v Dambsovu. Prvo mesto se je čez osem let prepustilo solnograškemu škofu, v Dambsovu se je pa začelo zidati, in se je vogelni kamen vložil 2. avg. 1644. Cerkvico s hospicem je ob svojem sezidal Adam Ivan pl. Eggersberg. Stavbišče je dala cerkev svetega Leonarda, zid okrog vrta se je pa postavil iz miloščine. Posvetil je cerkev na čast lavretanski M. B. krški škof Frančišek grof pl. Lodron dne 7. julija 1647. Poleg velikega altarja je isti posvetil tudi altar sv. Gabrijela arh. Pozneje so postavili večji samostan in cerkev po radodarnosti solnograškega knezonadškofa Maksimilijana grofa pl. Künburga. Cerkev in veliki altar sv. Bonaventure sta bila posvečena l. 1671., tako tudi stranski altar v čast sv. Antonu Pad. Odpravljen je bil samostan l. 1781. (Dalje prih.)

Mali zapiski.

Prazgodovinske najdbe na Kranjskem l. 1894. Ko je dokončal J. Pečnik razkopavanje pri Št. Petru (glej seš. 4.), začel je kopati v družbi dr. Hörnesa ob stroških dunajske akademije na takoimenovanem Kapiteljskem marofu pri Novem Mestu, t. j. na 220 m visokem griču severno od mesta, kjer se nahajajo proštove košenice. Tam so bile velike gomile iz ilirske dobe in odkopali so 74 žganih grobov, a na vrhu so bili še 4 iz laténske dobe. V prvih grobih so našli posebno lepe posode, kar je znamenje, da so stanovali nekdanj pri Novem Mestu posebno imoviti ljudje. V laténskkih grobih sta bila dva meča. — Dne 17. septembra je začel kopati Pečnik v družbi preparatorja Brattine ob stroških dvornega muzeja na Magdalenski Gori največjo gomilo (št. VII.), ki meri 120 m v obsegu in je na sredi 5 m visoka. Do sedaj so odkopali že nad 100 mrličev,

med njimi tudi nekaj žganih, ki imajo najlepše posode, deloma grške (lukanske), deloma pa velikanske žare, ki so podobne onim na Vačah izkopanim. Sicer pa se nahaja v tej gomili mnogo keltov in sekir, različnih ostij (jedna je 48 cm dolga), votlih zapestnic, malih korald iz jantarja, fibul i. t. d. Posebno zanimive so rudeče posode (seveda strte) z bunkami (popki) in črnimi progami okoli (grafitanje). Najlepši najdbi sta do sedaj jedna čelada s čudnim obglavjem in pa bronasta situla (podobna jedni hallstadtski) s tremi vrstami podob: v gorenji vrsti se vidijo sedeči možje in različno oblečeni ljudje, v spodnjih pa divji kozli, katerim čepé na hrbtu rase ali podobni tiči. Mrliči so bili po 3 do 4 jeden vrh drugega pokopani, najbogatejši od spodej na skali. Nekateri mrliči so tudi z žlindro pokriti, mesto s prstjo.

S. R.

Nekdanji rog na ljubljanskem Gradu. V opisu Ljubljane naglašá Valvasor med znamenitostmi na Gradu posebno neki rog: «Na Gradu stoji tudi visok stolp, katerega je videti s srede mesta; pravijo mu godčevski stolp. V njem se nahaja lep «rog» (Horn), ki slovi zavoljo svoje umetnosti prav zelo. Glasi se zvečer, ko se poslavljata dan in noč drug od drugega, časih pa tudi zjutraj po jeden četrť ure, in ga je slišati še precej daleč iz mesta. Tudi se ta rog oglasi, če je pri gospodih ljubljanskih (to so bili mestni svetovalci) kaka slovesnost in ko spremljajo novoizvoljenega župana, mestnega sodnika, mestnega blagajnika ali oskrbnika za obubožane meščane domov, ali v cerkev.» (Valv., XI., 669.) Kadar sem prečital te-le Valvasorjeve vrstice, nikoli mi ni hotelo v glavo, kaj je moglo biti li tako posebnega na tem rogu in kako je mogel sloveti zavoljo svoje umetnosti in še celo zelo sloveti! Rog je rog! Naj sem si mislil rog še tako popolen, Valvasorjev popis me je vendar le vedno motil. Kar mi pride pred nekaj časom neka čudna prošnja iz leta 1618. v roko. Ljubljčanom se je bil namreč rog pokazil. Zato so poklicali v Ljubljano orgljarja Pavla Fabra od Celja (Orgelmacher aus der Grafschaft Cilli). Ko je prišel in si ogledal, kaj se je pokazilo, pogodil se je z magistratom, da ga popravi za 12 gld. (po današnji veljavi denarja rečemo lahko za 100 gld). A mož se je še vštél pri vsem tem, kajti poprava mu je dala cele tri tedne oprava. Zato je prosil mestne očete, naj mu primaknejo kaj k pogojeni plači, plačajo naj vsaj zanj dolg, ki ga je naredil pri mizarju, pri katerem je stanoval in jemal hrano te tri tedne, kar je delal na Gradu. Mestni očetje so pač že sami razsodili, pravi Faber v svoji prošnji, da je zaslužil najmanj še jedenkrat toliko, kakor se je bil v svoji nespameti pogodil. Če mu ustrežejo, šel bo vselej, kadar ga bo pot pripeljala v Ljubljano, pogledat gori k rogu ter bo popravil, kar bo treba, da se rog po preteku daljšega časa ne pokazi preveč. Fabrova prošnja se je glasila: «Dieweil ich allbereit mit dem Horn auf den Thurm fertig, für solche meine treue Arbeit und Mühe 12 fl. rheinisch, welche ich doppelt verdient ohne der Kosten, dann nicht allein das alte renoviert,

sondern vielmehr anderes verändert u. neue Stück dazu gemacht. Also habe ich mit dieser Supplica depreciieren wollen, die (sc. Herren von Laibach) wollen mir außerhalb der 12 fl. die Kosten bei dem Tischler der Zeit, da ich in dero berufen gewesen, abzulohnen u. zu bezahlen, gewogen sein. Dafür verpflichtet er sich, jedesmal, wenn er nach Laibach kommt, und seine Geschäfte bringen ihn oft nach Laibach, zum Horn hinaufzusehen und Mängel zu wenden, damit er nicht in die Länge verwahrlost würde.* Mestni očetje so uvideli, da je prošnja utemeljena ter so k že plačanim 12 gld. primaknili še 18 gld. Vsakdo častitih bralcev je že uganil, da ta «Horn» ni bil to, kar mi imenujemo rog, ampak neko velikansko godalo ali orglje, kakoršne so imeli tiste čase po večjih in bogatejših mestih povsod. Vsak dvom o kakovosti tega godala pa mi je spodbil račun mestnega blagajničarja, ki je izdal l. 1621. nekaj malega za klej in popir, ki se je potreboval pri tem «Hornu», in «per ain plach zum Horn-Dachl u. kleine Nägel. («Ausgabebuch, 1621.») Zanimivo je, da je to godalo podaril Ljubljancanom škof Tomaž Hren l. 1608. *J. Vrhovc.*

Vojskini ogledi ljubljanski (Stadtmusterung). Da so bili nekdanji ljubljanski meščani pogumni, neustrašeni ljudje, je v obče znana stvar. Dokazali so to v obilni meri v turških vojskah. Turek je bil pač neštevilokrat v deželi, Ljubljane pa ni vzel nikoli. In kdo jo je branil? Ljubljancani sami. Da pa so si ohranili svojo jakost, zavezan je bil vsak meščan, uriti se v orožju. Godilo se je to na strelišču, kjer so se shajali ob nedeljah in praznikih meščani ter se vadili v streljanju. O priliki pa so pregledovali vojsko, je li preskrbljena z vsim potrebnim, ali ne. Tak vojskini ogled so imenovali po nemško «Stadtmusterung». Ogled se je vršil na slovesen način o lepem vremenu na Velikem trgu, sicer pa pod oboki mestne hiše. Meščani so prihajali k ogledom praznično opravljeni «darzue eine Mannschaft wohl staffierter erschienen». Oboroženi so bili s puškami, sulicami in bradnicami (helebardami). Orožje je bilo mestna lastnina ter spravljeno v mestni orožarnici. Mesto pa je preskrbovalo tudi vse drugo, kar je bilo tej mali vojski potreba. Iz natančnega računa blagajnikovega o troških, ki jih je leta 1637. napravil mestu tak ogled, zveemo marsikatero drobnost o orožju in opravi meščanskih junakov. Njih pokrivala n. pr. so bila olepšana z nojevimi peresi, ki jih je magistrat naročal iz Benetek, in sicer to leto 20 rudečih, 15 rumenih, 20 modrih, 40 belih in 10 sivih, vseh skupaj 105. Stala so v Benetkah 42 gld. 14 kr. Posamezni oddelki so imeli zastavice (Fähnlein), pa tudi velike zastave (große Fahnen). Male zastavice so bile narejene iz rumenega in črnega tafeta, torej v cesarskih barvah. Bile pa so vsakako lepo izdelane, kajti krojač je računil od dveh takih zastavic samo za svoj zaslužek 7 gld. 30 kr. (po tedanji veljavi denarja je ta svota jako velika). Napravil pa

* Empfang- und Ausgabenbuch der Stadt Laibach, v mestnem arhivu ljubljanskem.

je tudi jedno veliko zastavo iz belega in modrega tafeta (torej v stanovskih barvah); zaslužil pa je pri nji ravno toliko, kakor pri malih dveh skupaj, 7 gld. 30 kr. Ta zastava je bila jeden lakat široka, kajti toliko je bila dolga svilnata vrstica, s katero se je zastava z mesingastimi žebliji (stali so 1 gld. 8 kr.) pritrčila na drog. Velikih zastav pa je imela ljubljanska četa več, kakor jedno, kajti to leto je dalo mesto napraviti za zastave tri drogove, ki so stali jeden goldinar. Konci drogov so bili olepšani s pozlačenimi kronami, katerih vsaka je stala 2 gld. 42 kr. Od zastav so vihrali svilnati modri, rudeči, rumeni in črni trakovi. Beli niso omenjeni, kar pa prihaja morebiti od tod, da belih magistrat to leto ni naročil zato, ker so bili ali še stari za rabo, ali pa jih je imel že poprej nakupljene. — Zastave so shranjevali v zavitkih iz belega barhenta. Stopali so oboroženi meščani po taktu 4 bobnov in 4 piskačev. Bobnarji in piskači so bili plačani, in sicer so služili piskači po 1 gld., bobnarji pa po 40 kr., le njih vodja služil je tudi 1 gld. Bobni so bili prevezani z vrvicami in železnimi vijaki; nosili so bobne na jermenih, in sicer se je kupilo za štiri bobne 44 jermenov po 6 vinarjev. Puške so vžigali z zažigalnicami (luntami). Za vojaški ogled, ki ga opisujem, je mesto kupilo to leto 54 funtov lunt, ki pa se niso vse porabile, ampak se jih je mnogo spravilo v orožarnico. Iz tega sledi, da se je pri ogledu streljalo in so se torej puške in ob enem tudi meščani puskusali, če so za rabo. Koliko pušk je mesto imelo, ni povedano, iz računa le zvemo, da jih je dalo 150 osnažiti, seveda pa iz tega ne moremo sklepati, niti da so bile to vse puške, kar jih je mesto imelo, niti da je bilo toliko za boj sposobnih meščanov, kajti nekaj let poprej (leta 1625.) jih je bilo osnaženja potrebnih 216. Za osnaženje je mesto plačalo 4 kr. od vsake. Na število oboroženih meščanov ne moremo sklepati tudi zavoljo tega, ker jih je bilo nekaj oboroženih z bradnicami (helebardami) in sulicami (die Pike). Čejenje 15 bradnic je stalo 3 gld. 20 kr., 106 sulic pa 2 gld. 21 kr. Orožničarjev račun nam pripoveduje dalje, da so nosili meščani oklepe, ki so se pa po ogledu spravili, kakor druge stvari, zopet v orožarnico. Opasani so bili meščani z meči in nosili so neko uniformo, kajti v računu je tudi 36 tucatov gumb (Livrecknöpfe), ki so veljali 2 gld. 24 kr. Uniforme so bile iz sukna. Po blagu, ki se je porabilo zanje, povzamemo, kake so utegnile biti. Magistrat je kupil: 58 vatlov mezlana à 16 kr., 4 vatele sukna, imenovanega «Plomeran» (blumerant, geblümt?), «Mayrisch Tuch», po 6 gld. vatel (torej zelo drago sukno); 7½ vatlov belega in modrega «ladis»-a, 131 vatlov srednje-širokih trakov iz tafeta po 6½ kr., 26 vatlov trakov iz volnatega tafeta po 7 kr., 74 vatlov svilenih trakov po 4 kr. in 5 klobukov po goldinarju. Iz natančnih mestnih računov je posneti, da se ti ogledi niso vršili ob določenih časih; dostikrat je minula od jednega do drugega cela vrsta let, časih pa so ogledovali meščane celo po večkrat v letu. Leta 1637. n. pr. dvakrat, 12. marcija in

12. avgusta. Ogledi so se vršili najbržje le, če je pretila kaka nevarnost. O velikem vstanku kranjskih kmetov leta 1635. so Ljubljanci pač sklenili, sklicati meščane vsako leto na ogled (Gerichtsprotokoll, I. 1685.), a že naslednje leto se niso ravnali po tem sklepu — vsaj v sodnih protokolih in še celo v računskih knjigah ni nobenega sledu o tem. Tudi po letu 1637. je ogled izostal celo do leta 1670. Končal pa se je ogled, kakor vsaka javna stvar, pri kateri so bili navzoči mestni očetje, z obedom. Obedi so se vdeležili tudi piskači, najbržje so godli med obedom.

γ. Vrhovce.

K zgodovini zvonov na Kranjskem. Podružnica sv. Ahca v škocijanski fari pri Turjaku ima v zvoniku, kateri je ločen od cerkve, dva stara zvonova. Veliki ima zgoraj napis: «Ad honorem beatae Mariae Virginis et S. Achacii, quibus patronis fusa est haec campana.» Pod tem napisom malo nižje pa: «D. Balthaseri Burzeri pro AOR canonici labacensis et loci parochi.» Spodaj na zunanjem robu je pisano: «Im Namen Gottes bin ich durch das Feuer geflossen, Adam Kohhel hadt mich zu Laibach gossen Anno 1647.» — Manjši zvon je spodaj zelo pokvarjen, odbiti del je sedaj pritrjen z žebli na jarmu. Zgoraj ima napis: «Christus rex venit in pace, Deus homo factus est et verbum caro factum est.» Na spodnjem robu se pa bere: «R. D. Balthaseri Burzeri protonotary apostolici et loci parochi Nicolaus Boset me fecit anno (MDCXII) refusam opus hoc tempore.» Besede v oklepajih se nahajajo na odbitem delu, kateri je pritrjen na jarmu. V mnogih ozirih je zanimiva ta cerkev sv. Ahca. Važnejša je pa podružnica sv. Petra v želimeljski fari. Ker bo morebiti v kratkem mogoče, napraviti o njej obširnejši popis, omenjamo za sedaj le njena dva zvonova. Večji je iz gotske dobe, brez letnice. Med gotskimi ornamentami se bere zgoraj v gotskih minuskulah sledeči napis: «veni . nobis . cum . pace . o . rex . glorie . xpe.» Premernik spodaj meri 59 cm, visok pa je zvon tudi 59 cm. Manjši zvon v tej cerkvi ima zgoraj napis: «Sante Roche, ora pro nobis», precej spodaj pa besede: «Michall Remer Labaci me f. anno D: 1641.»

M. S.

Tiskarna Tomaža Hrena. Prve v Ljubljani tiskane knjige so bile protestantovske. Tiskale so se v tiskarni J. Mandelca. Po Valvasorjevem poročilu je ta osnoval tiskarno leta 1575., a katoličani so mu jo že pet let pozneje zaprli, njemu pa ukazali, da naj gre iz dežele. Ker je škof Tomaž Hren uvidel, kako hlastno sega ljudstvo po slovenskem berilu, poslovenil je «evangelije in liste» ter jih nameraval tiskati v svoji tiskarni. V ta namen je nakupil več centov črk (etliche Centen schwerer Buchstaben) ter jih ukazal pripeljati v Ljubljano. Tiskalo pa se ž njimi vendar nič ni, kajti Hrenova «Branja inu Evangelia» etc. so izšla leta 1612. v Gradcu. Leta 1614. se je Hren preselil v Gradec, kjer mu je nadvojvoda Ferdinand poveril namestništvo. Zavaljo tega so Hrenove črke mnogo let nerabljene ležale v Ljubljani. Njegov naslednik, škof Scarlichi, se je

lotil, da bi izvršil to, kar se Hrenu ni posrečilo. Toda stvar se je zopet razbila, in sicer o pravih malenkostih. V mestni seji dne 14. julija 1636 je poročal namreč ljubljanski župan, da namerava škof v Ljubljano poklicati tiskarja, le stanovanja nima zanj. Zato se obrača do magistrata, naj mu ta preskrbi stanovanje za toliko časa, da se bo uravnal «bis insolang er sich inderrichten möchte». Tiskarna bi bila Ljubljani v čast in tudi v dobiček. A mestni očetje so sklenili poslati škofu ta-le odgovor: «Ker je pri tiskarstvu treba več, kakor jedne osebe, vzrasli bi magistratu iz tega veliki stroški. Vrh tega so oo. jezuiti dobili v ta namen že veliko denarja, pa se vendar niso upali, lotiti se te stvari. Tudi mora imeti tiskarna papirnico. Zato magistrat ne more ustreči.»* Minulo je še dobrih 40 let, preden je Ljubljana dobila (okoli leta 1676.) prvo stalno tiskarno.

J. Vrhovec.

Francozje v Smledniku. V smlejskem grajskem arhivu se nahajata dva v nemškem jeziku pisana lista iz francoske dóbe. Oba je pisal grajščinski oskrbnik in smlejski maire Ivan Drobnič baronu Frančišku Lazariniju, tedanjemu posestniku smlejske grajščine, v Podsredo (Hörberg) na Štajersko, kjer je baron prebival za časa francoske okupacije. V prvem pismu, pisanem v Smledniku dné 14. oktobra 1809, pripoveduje Drobnič med drugim, da je preteklo noč prišlo pet Francozov z enim tamburjem, ki so zahtevali, naj pošlje uradnika ž njimi v Zgornje Piričice, da oskrbi tam hrane za 10 oficirjev in 200 mož. Drobnič je poslal Čopa, toda zjutraj so Francozje vso vas oplenili ter odpeljali Čopa in šest Piričanov. Francozje so zahtevali v enomer priprego, vole, konje in pomoč za delo pri okopih. Vsak dan je dobil Drobnič četvero, ali pa še več naročil, kaj mora vse najbližji naborni okraj preskrbeti. Dne 30. septembra je bil v Kranju nabor za konje, pri katerem so Smlejci izgubili 24 konj. Vsacega konja, ki ni bil na naboru, poiskali so dragonci in ga odvedli, imetnik pa je moral plačati kazni 24 gl. «Zaradi nenavadnega pritiska so ljudje vsi obupani,» piše Drobnič, «in komaj jih zadržujem, ker bi bilo vsako gibanje, dokler ni vojska končana, za naš okraj usodepolno.» V drugem pismu, datiranem iz Ljubljane 8. oktobra 1813, pripoveduje Drobnič, da je bilo tudi v Smledniku šest prask med prednjimi četami Avstrijcev in Francozov ter da je bil 29. septembra prvi prehod čez Savo na smlejskem brodu. Grajščina, dasi obdana od obeh vojsk, ni trpela mnogo škode; pač pa so morali dati podložniki mnogo živeža Francozom in pozneje avstrijskim četam. Najprej je zmanjkalo vina. Ko bi ne bili vojaki tako hitro prekoračili Save, ne bilo bi več kapljice vina v grajski kleti. Zanimivo je, kar piše Drobnič o razmerah in mišljenju kmetov: «Vse želi, da se posebno razmere podložnikov na deželi uredi; kmetje ne plačujejo ničesar in siliti se jih zdaj ne more. Zlobnost njihova

* Gerichtsprotokoll der Stadt Laibach, 1636.

je tolika, da pravijo: Zdaj nimamo nobenega gospodarja, ako nas obdrži cesar, bodemo počakali njegovih ukazov, če nas pa zopet dobé v pest Francozje, ne bomo plačevali nič več pristojbin.» F. L.

Iz ljudskih spominov na Turke. Na Muljavi, v šentvidski fari, napali so Turki kristijane, ki so bili zbrani v cerkvi. Posekali so vse. Kri je tekla takrat po tleh, kakor voda ob plohi. Le dva moža, ki sta bila skrita v prostorni lipi poleg cerkve, sta se rešila. — Na Polici so se oglasili Turki gredé na Lipoglav pri Jurku. Vprašajo ga: «Jurko, si doma?» Le-ta jim odgovori: «Doma! pa bilo bi še bolje, da bi tudi tebe vrag držal doma!» Šele nazaj gredé iz Lipoglava so oplenili njegovo hišo, kakor tudi vso vas, ker so bajé navado imeli, pleniti šele vračujoč se na Turško. — V Stari Vasi napali so kristijane, zbrane v cerkvi na dan nedolžnih otročičev. Stare ljudi so poklali, mladeničem in dekletom so pa dlani na rokah prebodli, nabrali jih po deset na motoz in jih podili proti Turškemu. V Mokri dolini so ž njimi plesali. V spomin na ta žalostni dogodek se bere vsako leto sv. maša na dan nedolžnih otrok. Stare Vasi Turki niso zažgali, druge vasi pa; zato se še dandanes imenuje Stara Vas. — V Jerovi Vasi so Turki vse pobrali, ubežala je le neka Županova Jera na turškem konju proti Mariji Devici v Polju. Na begu je klicala ljudem po vaseh: «V Dovci so novci!» Še dandanes kopljejo po Dolcu in iščejo Jerinih novcev, pa menda zamán. — Blizu Police je ob času Turškega navala kosil neki hlapec deteljo. Ko se mu približajo Turki, ustraši se tako, da dene svojo glavo med vile, kakor bi bil obešen. Turki, ugledavši ga, zakričijo: «Glejte norca, ki se je obesil iz strahu!» in gredó dalje. — Na Pancih so postavili ljudje na okna, mimo katerih so šli Turki, pèsta od koles. Turki so menili, da so topovi, in so zbežali. M. S.

Zahvala Tomaža Hrena za poslano mu vino. V Gradec prestavljenemu škofu Hrenu so poslali ljubljanski mestni očetje za novo leto 1616 štiri tovore sladkega kranjskega (to se pravi: vipavskega) vina. Hren se jim je zahvalil za vino s temi-le besedami: «Komaj smo dospeli v Gradec ter stopili s konj, prinesla se nam je Vaša ljubezniva čestitka za novo leto in so se nam oddali štirje tovari izvrstnega sladkega kranjskega vina, ki so je prinesli Vaši tovorniki semkaj. Reči moramo, da niti prejšnjih daril nismo zaslužili, pa vendar Nas obsipa Vaša udanost in darežljivost iz nova. Kljub temu pa ne odklanjamo Vaše udanosti, ampak jo sprejmemo z ravno takim ljubezni polnim očetovskim čutom; zahvalimo Vas prav prijazno ter Vas zagotovimo, da ne bomo zamudil storiti, kar bo Vašemu telesu in Vaši duši v posvetno in večno srečo.»